NOUA REVISTĂ ROMÂNĂ

ABONAMENTUL:
In România un an (48 NUMERE). 10 lei
„ şease luni . . . . . 6 „
In toate ţările uniunei poştale un an 12 „

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA
Bucureşti, Calea Victoriei 60. Pasagiu No. 3
DIRECŢIA
Bucureşti, B-dul Ferdinand 55.

POLITICA, LITERATURA, ŞTIINŢA ŞI ARTA
APARE ÎN FIECARE DUMINICĂ

DIRECTOR:
C. RADULESCU-MOTRU
PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREŞTI

UN NUMĂR:
25 Bani

Se găseşte cu numărul la principalele librării şi la depozitarii de ziare din ţară

Preţul anunţurilor pentru o pătrime de pagină 10 lei.

No. 3. DUMINICĂ, 14 NOEMBRIE 1910 Vol. IX.

SUMARUL

NOUTĂŢI:

Către cititori. — Deschiderea Parlamentului şi situaţia politică. — † G. Panu. — Pentru „Luceafărul". — Ecouri din lumea internaţională.

CESTIUNI ACTUALE:

D. Drăghicescu. *In cestiunea catedrei de sociologie.*

CRITICA ŞI LITERATURA:

N. Em. Teohari. *Criticii noştri: D-l M. Dragomirescu.*
A. Daudet. *Farul sanguinarelor.*
Maxim Gorki. *Ceasornicul.*

ŞTIINŢA:

I. Petrovici. *O mică discuţie filozofică.*

POLITICA SANITARĂ:

Dr. Iancu Jianu. *Leacul satelor.*

NOTE ŞI DISCUŢIUNI:

V. I. Barbat. *Cazul Drăghicescu.*
Dr. Sp. *In cestia jubileului Universităţei din Iaşi.*
Ilie Nicolescu. *In cestia plagiatului d-lui Lovinescu.*

TRIBUNA CITITORILOR. TEATRU-MUZICĂ. FINANŢE ŞI COMERŢ. BULETIN BIBLIOGRAFIC.

NOUTAŢI

Către cititori,

Cu începere de la 31 Octombrie, s'a introdus în organizarea Nouei Reviste Române *următoarele îmbunătăţiri.*

Localul Administraţiei şi Redacţiei s'a mutat în centrul Capitalei: Pasagiul Soc. Imobiliare No. 3, (Intrarea prin Calea Victoriei 60 şi Str. Academiei 19).

Cititorii şi abonaţii noştri vor putea să-şi procure de la Administraţie nu numai numerile din revistă, ci şi cărţile şi obiectele cari se vor anunţa pe paginile noastre rezervate anunţurilor.

De la această dată s'a adăogat Nouei Reviste Române încă opt pagini, astfel că exemplarele vor fi de aci înainte de 24 pagini, în loc de 16 pagini câte au fost până acum.

In aceste opt pagini au fost introduse rubrici noui, cari vor ţine pe cititori în curent cu întreaga mişcare culturală a timpului.

S'au făcut demersurile necesare pentru ca acei ce împărtăşesc programul revistei să aibă pe viitor un control mai eficace în însăşi Administraţia şi Redacţia Nouei Reviste Române. *In acest scop, după o învoială prealabilă intervenită între coproprietari, s'a decis în principiu, transformarea unei pătrimi cel puţin din capitalul revistei în acţiuni la purtător, care să poată fi cumpărate de către cititori.*

Condiţiunile de subscriere şi drepturile rezervate subscriitorilor se vor face cunoscute printr'un anunţ special.

Caracterul de revistă independentă va fi păstrat şi pe viitor. Vom căuta chiar să accentuăm şi mai mult acest caracter, contra tuturor suspiciunilor, adesea ori rău intenţionate, venite din partea unora. Noua Revistă Română, *aşa cum s'a mai spus în programul publicat la 1 Ianuarie 1900* — îşi propune să oglindească mişcarea socială şi literară a timpului, aşa cum această oglindire se poate face într'o conştiinţă înzestrată cu toată critica ştiinţei contimporane. Rolul la care ea tinde, este să întărească printr'o activitate bine susţinută, încrederea opiniunei publice în judecata celor competenţi şi liberi de orice prejudiţii; încredere atât de necesară într'un stat democratic şi din nenorocire atât de des ameninţată prin polemicile pătimaşe ale presei zilnice.

Direcţiunea.

Deschiderea parlamentului şi situaţia politică.

Deschiderea Parlamentului va trebui să aducă o clarificare în situaţia partidelor politice, şi în special în situaţia partidului de la guvern. Reprezentanţii autorizaţi ai acestui partid vor trebui să se decidă în sfârşit, să se pronunţe categoric, dacă socotesc că au pierdut sau nu încrederea ţării; dacă consideră guvernul ca un mandat dat de cetăţeni, sau ca o partidă de plăcere pe care o pot sfârşi după combinaţiunile şi capriciile lor.

Este în adevăr un ce extra-ordinar, chiar pentru regimul nostru constituţional, tactica urmată până acum de bărbaţii politici cari aparţin partidului liberal.

Prin publicitate, aceşti bărbaţi afirmă, că partidul lor n'a pierdut încrederea ţării, ceva mai mult: că în momentele actuale partidul liberal este singurul partid de guvernământ. In vorbirile lor zilnice însă, aceiaşi bărbaţi răspândesc pretutindeni vestea că partidul liberal se va retrage de la guvern şi va fi înlocuit prin partidul de sub şefia d-lui P. P. Carp!

Se înţelege, că anunţând înlocuirea partidului lor prin partidul d-lui P. P. Carp, ei micşorează prin aceasta verosimilitatea noutăţii, cu toate acestea, fie cât de micşorată

verosimilitatea noutăţii, este totuşi ne mai pomenit ca membrii unui partid de la guvern să-şi surpe ei înşăşi autoritatea lor morală.

Care să fie explicarea acestei tactice extra-ordinare?

Dacă nu voim să alergăm la ipoteza unora, că în ţara noastră opinia publică nu contează de loc, şi că guvernele vin şi pleacă după hatârul Suveranului, — ipoteză care scoboară viaţa noastră politică la viaţa politică a Bulgariei, şi pe Suveranul nostru la Regele Ferdinand, Regele Rătăcitor de pe la Curţile Europei, — nu rămâne de cât o singură explicare, şi anume:

Partidul liberal, — cu toată iubirea sa de putere, — ar consimţi să plece de la guvern, dacă ii se dă în schimb, ca răsplată, asigurarea că va fi înlocuit cu un guvern P. P. Carp. Un guvern P. P. Carp ar fi un interimat al guvernării liberale, şi se înţelege că un asemenea interimat ar prinde foarte bine organizării partidului liberal.

Sub un guvern Carp treburile liberalilor vor merge înainte, şi îndepărtarea lor, propriu zis, de putere, ar fi de scurtă durată. Sub un guvern P. P. Carp va guverna tot d. I. Brătianu; ba încă el va guverna fără să aibă neplăcerile guvernării.

De aceea şi tactica aşa de extra-ordinară în aparenţă.

Liberalii, ei înşăşi, răspândesc vestea venirii la guvern a d-lui Carp, şi se declară gata să plece, cât timp această veste prinde. Se ivesc însă dificultăţi la venirea d-lui Carp la guvern, şi se sporesc şansele venirei la putere a celuilalt partid, a partidului d-lui Take Ionescu, atunci politicianii liberali îşi aduc aminte de practica constituţională şi de dreptul lor de a rămâne la putere, şi în consecinţă repede un comunicat prin presă că guvernul liberal rămâne.

Nimic dar extra-ordinar în tactica liberalilor. Ea se rezumă într'o socoteală foarte simplă:

Liberalii au tot interesul să plece de la putere, dacă succesiunea lor se asigură partidului de sub şefia d-lui P. P. Carp. Ei au tot interesul să stea la putere, dacă succesiunea lor cade partidului conservator-democrat.

De aci aparenta lor contradicţie. Ar voi să şi rămână şi ar voi să şi plece, fiindcă nu sunt siguri cine va veni la guvern după ei.

Deschiderea Parlamentului va grăbi desvăluirea acestui echivoc.

C. R.-M.

† *Gheorghe Panu.*

Cu moartea lui G. Panu pierdem pe cel mai bun ziarist pe care l'a avut până astăzi publicistica noastră.

G. Panu a fost magistrat, avocat şi om politic; el ar fi fost numai ziarist, dacă profesiunea aceasta i-ar fi dat independenţa materială.

Din nenorocire profesiunea de ziarist, mai ales în timpurile când a început G. Panu, este la noi o profesiune de poet, ca să nu zicem, mai trivial, de lăutar.

G. Panu, cu toată inteligenţa sa, şi cu toată cultura pe care şi-o câştigase în mod auto-didact, a avut o slabă influenţă asupra spiritului public, în ţară. Afară de 2—3 ani, când prin Ziarul *Lupta* el a dus campania în contra regimului Ion Brătianu (din 1885 — 1888) în restul timpului articolele sale politice au avut puţin răsunet; ele erau citite şi admate în cercurile restrânse ale intelectualilor şi prietenilor.

Pricina nereuşitei lui G. Panu trebuie căutată în existenţa presei salariate de partidele politice. Această presă a înăbuşit toate încercările ziaristice ale lui G. Panu. Fiind-că această presă de partid există, de aceia n'a putut să existe o presă independentă în care el să-şi găsească locul care i-se cuvenea.

Neputând sta în propria sa redacţie, din cauza lipsei de mijloace materiale, el a fost silit să ceară găzduire la câte un bogătaş politician.

Anii câţi i-a petrecut el prin redacţii străine, au fost nu numai pierduţi dar şi plini de amărăciune.

După G. Panu rămâne un început serios de lucrare pe terenul istoriei proprietăţii rurale. Să sperăm că se vă găsi cineva care să continue această lucrare şi să o ducă la un bun sfârşit.

A. C. C.

Pentru „Luceafărul".

Ca răspuns, la răspunsul dat de revista „Luceafărul" unui cititor din Bucovina (tocmai din Bucovina!), cum că eu aş fi înşelat buna memorie a d-lui redactor, — şi cât p'aci să 'nşel şi punga, — trimiţându-le spre publicare o nuvelă, care a mai fost publicată odată, — să-mi dea voie d-l redactor să mă explic şi eu:

Adevărat, „Prea sus" s'a tipărit întâi în răposata „Falanga" prin luna Februarie a. c., însă din cauza unei încurcături tipografice a văzut lumina cam nepieptănată şi prea încurcată: ceea ce a făcut pe ciocârlie şi pitpalac să ripostez, şi odată cu ele m'a călcat datoria, ca tată bun ce eram, să ripostez şi eu. Atunci d. M. Dragomirescu, proprietarul „Falangei" m'a mângâiat c'o s'o tipărim încă odată... Dar ce să vezi!... nu trece mult şi îi vine gustul revistei să-şi dea ortul popii, şi şi-l-a dat... Morţii nu ne putem împotrivi.

Astă-vară, prin luna Iulie, îmi făceam şi eu, ca ori-ce om necăjit, câte-va zile de vacanţă la mânăstirea „Almaşu". Alături de biserică, mă fericise Dumnezeu cu o livadă de toată frumuseţea. Flori: mândreţe; mirosuri: bunătăţile lumei. Într'o dimineaţă stăteam răsturnat în fân. Se ridicase soarele de vre-o două suliţi şi o căldură dulce se revărsa în jurul meu. Pe când mă căsneam eu să-mi culeg gândul, răvăcit cine ştie pe unde, şi să-l aduc acolo în frumuseţile acelea, ce să văd: ceva cenuşiu busneşte din burueni şi începe să cânte. Cine credeţi că era? — Ciocârlia... Se înalţă pasărea, cântă mereu şi se sue, în rotocoale, rotocoale... Când am pierdut-o din ochi, auzii la spate: mau-mau, mau-mau, pitpalac, pitpalac... Am sărit în sus. Ia uite mă, — îmi zic, — ciocârlia şi pitpalacul meu... Tii da' frumos cântă acum... M'am făcut şi eu năzdrăvan şi le-am prins din zbor. Le-am aşezat una în dreapta şi alta în stânga şi le-am poruncit să-mi cânte... Ce credeţi că mi-au cântat bietele păsări şi au bătut din aripi şi şi-a arătat fiecare ce are mai frumos şi cum e îmbrăcată... Aşa e mă, — mi-am zis, — tipograful de la răposata, şi-a cam bătut joc, mi-a schimonosit pasările, le-a mai tăiat aripele, le-a ciuntit pe dincolo, le-a dat cu boia pe dincoace; ba, cred, că s'ar fi făcut foc pitpalacul, din voinic mândru ce e el, să audă că l'a făcut femee.. Şi după ce le-am ascultat glasurile, le-am luat seama şi am văzut că sunt îmbrăcate tocmai cum le stă bine, — şi nu le mai găsesc nici un cusur, — am dat drumul pasărilor şi le-am zis: Dragi păsărele, să ştiţi că nu vă schimb numele de la botez, tot pe acela vi-l las, fiindcă mi-e drag mie. Şi acum „Prea sus" înălţaţi-vă cât veţi putea, în ciuda celor cari n'au aripi şi să vă coborâţi dincolo peste Carpaţi, în grădina „Luceafărului" că şi acolo e livadă cu floricele... Şi s'au dus păsărelele, ca două nevinovate, cu sufletele curate şi vesmintele îngrijite... Iar stăpânii grădinii, oameni ospitalieri şi dornici de feţe frumoase şi glasuri dragi, — le-a primit cu braţele deschise.

Cititorul bucovinean, fiindcă fusese aşa de amabil, ca să trezească memoria, d-lui redactor, trebuia să se ostenească, unu din doi, ca: pe lângă numele din botez, să ia şi păsărelele din răposata şi să le pună alături cu cele din grădina luminată, şi după ce se uita mult la ele, să-şi zică: Mă, seamănă, ori nu seamănă?... Nu prea seamănă... astălantă e bearcă, asta n'are glas, aici sunt florile mai înviorate, dincolo s'au uscat... Şi tot aşa până băga de seamă că: tăcerea e ca mierea . . . . . .

Aşa stau lucrurile cu gluma mea,—cum o numiţi d-v.— domnule Tăslăuanu.

I. Chiru-Nanov.

ECOURI DIN LUMEA INTERNAȚIONALĂ.

Școala lui Tolstoi

. Să ne îndreptăm câte-va clipe către ideile generale mai însemnate, ce reies luminoase din opera apostolului dela Iasnaia-Poliana, care zilele acestea și-a luat drumul nemuririi

Tolstoi se apropie așă de mult de Rousseau al Franței, încât mai toate ideile acestuia din urmă se găsesc adoptate și în parte complectate de cel dintâi. Apropierea lor adesea ori se confundă.

Glasul lui Rousseau: *Începeți a vă studia mai bine elevii, căci de sigur nu-i cunoașteți de loc și reveniți la natură*, este însăși glasul reînoit al lui Tolstoi.

De aceia vom zice: Tolstoi a cugetat la o *educație naturală* și în acelaș timp *negativă*, negativă întru cât omul nu trebue să influențeze asupra copilului cu idei proprii.

Meritul lui Tolstoi este însă mare în ce privește problema educației în general, pentru că o ridică la un principiu social. Mai mult, întreaga cestiune socială, pentru el, nu este alt-ceva de cât o cestiune de educație. Cu alte cuvinte: rezolvați cestiunile de educație și a-ți rezolvat cestiunile sociale.

Dacă atât de legate găsește Tolstoi cestiunile educației de cele sociale, să vedem în ce constă această educație?

Dela început, Tolstoi se declară contra progresului științei, contra experienței altora, ca unile ce nu folosesc țăranului, — căci de țărani și de educația lor s'a îngrijit. La ce folos să învețe copilul despre telegraf, drum de fier și tipar, dacă nu se va folosi de ele? Copilul ca și țăranul au nevoie de libertate, căci de ea se poate folosi

Plecând dela acest postulat, găsește că educația de astăzi merge pe cale greșită, nenaturală. Dela început și până la sfârșit, o deformare a naturii fizice și morale. Copilul are nevoe de mișcare, educația îl strânge, îl leagă, îl pune în față și în urmă în reguli.

Când se face mai mare este dus printre străini. Familia îl părăsește, și tocmai familia este în măsură de a-i da o educație naturală și nici decum străinii. Apoi i se dau cunoștințe de tot felul, cari nu-i sunt de nici un folos pe de o parte, iar pe de alta i se dau fără a se cunoaște realitatea intimă a vieții, făcându-se din școală o „muncă silnică", și din cea mai de respectat vârstă o tristă aducere aminte.

De aceia, sistemul propus de Tolstoi este un sistem bazat pe cunoașterea intimă a sufletului copilului. Nu este obază nouă, dar este susținută cu căldură, și este pusă ca o condițiune esențială ce trebue să se ceară oricărui pedagog. Tolstoi aruncă săgeți otrăvitoare în toți învățătorii, cari din necunoașterea naturii copiilor și respectarea lor, se prezintă ca niște tirani ai lumei antice. Copilul are o personalitate. Cine cutră să batjocure un copil, în credință că acel copil nu simte, se înșeală amarnic. Copilul va urî cu înverșunare nu numai pe „tiran" dar chiar îi va urî și știința pe care a reprezintat-o.

Tolstoi găsește într'o stare de inferioritate pe învățători și de aceia îi povățuește că multe ar putea să învețe dela copiii, mai ales în predarea materiilor de învățământ și în metoadele întrebuințate.

Reduce apoi rolul învățătorului la acel de informator. E mai bine să întrebe copilul și să răspundă învățătorul, decât invers. Și fiind-că reduce întru atât rolul învățătorului, dând naturii sufletești a copilului un rol mai intens, pune mare preț pe educația pe care copii și-o fac ei între ei, în chip reciproc,

Se revoltă aproape asupra acelor învățători cari se forțează să facă din copii cu naturi diferite, niște creaturi la fel cu ei: asemeni în gândire și în acțiune.

Cu privire la metoadele de învățământ se ridică împotriva metoadelor mecanice. Acestea fac pe copii ființe artificiale și apoi de dragul aplicării metoadei se învață lucruri știute odată și se pierde o vreme prețioasă, ca vremea fericită a copilăriei.

Relativ la școala de astă-zi și la dascălii ei, nu-i rămâsese lui Tolstoi decât să zică:

„Dumnezeule, în ce mâini lași sufletele, care trebue desvoltate?".

Tolstoi a trecut dela teorie la practică. In 1861, îl găsim învățător la Iasnaia-Poliana, la școala înființată de el, cu 40

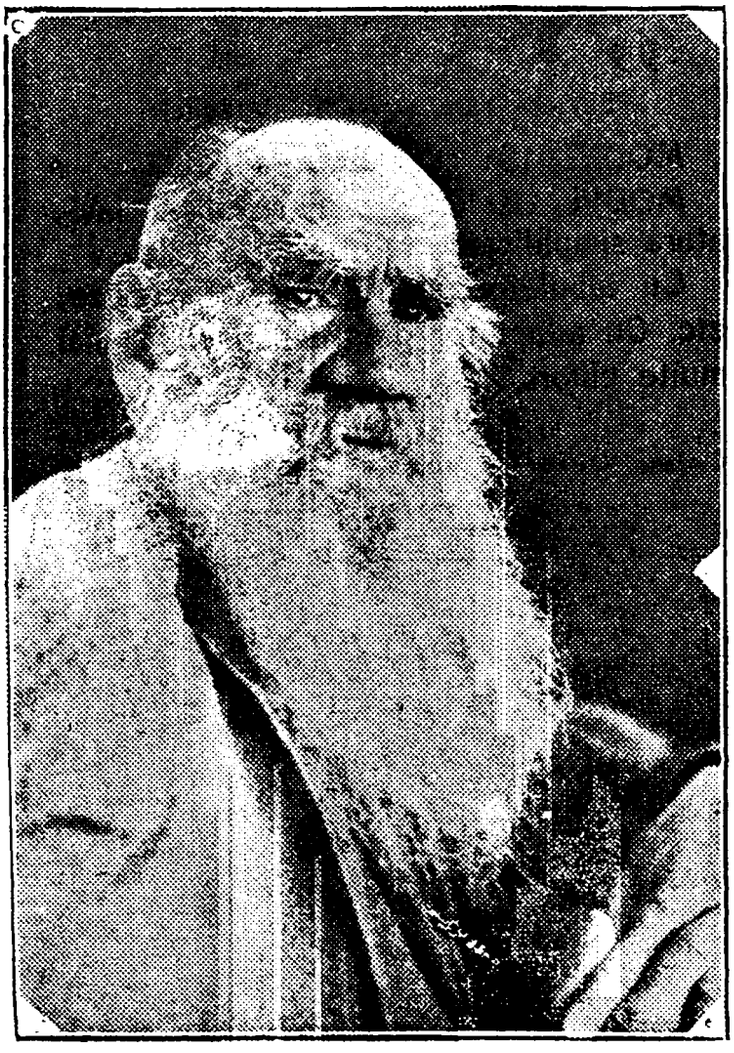

† Leo Tolstoi — Apărătorul țărănimei rusești, mort zilele acestea.

copii de țărani, băeți și fete din satele depe domeniul său. Mai târziu găsim ca învățătoare și pe fiica sa, care l'a urmat în viață atât de aproape. După planul și metoda nouă s'a înființat în Rusia alte vre-o 40 de școli. Școala lui Tolstoi n'a durat mult; după vre-o 3 ani, școlarii se împrăștiară la munca câmpului.

Aici în școală copiii se instruiau ei între ei, căci, zicea Tolstoi, nu este învățător mai bun de cât însuși copilul.

La școală veneau când puteau și când voiau. Pe cei întârziați nu era cine să-i dojenească. Și cum să fie pedepsiți pentru întârziere, când acasă nu au ceasuri! Cei veniți înainte să intre învățătorul așteptau în grădină, pe scări, unii jucându-se, alții citind sau scriind. Ei nu au cărți și nici

grije de lecţii. De ce nevoie ca şcolarii să fie preocupaţi de ziua de mâine şi de ceea ce au să facă la şcoală? De ce nevoie copilul încă din frageda copilărie să fie supus la respectarea unor reguli, cari constrâng viaţa şi le ieau libertatea?

In clasă copiii stau pe unde vor. Când unul nu este atent nu trebue să i se facă observaţii. Neatenţiunea are alte cauze decât acele închipuite de învăţător.

Dar iată că se face o tăcere adâncă. Învăţătorul povesteşte sau citeşte. Şi pe cât de încordată li era activitatea şcolarilor la joacă, pe atât li-e de încordată acum atenţiunea la cele ce se spune. Lecţia e ca o plăcere, ca o adiere caldă, ca o lumină fermecătoare. Câţi din pedagogi nu ar dori cu toată forţa de care dispun să aibă o asemenea atenţiune!

Şi zi cu zi, cu cât copilul înaintează în studii devine mai ordonat, delasine şi fără mijlocitori.

In chipul acesta, Tolstoi a predat în şcoala sa: citirea scrierea, caligrafia, istoria sfântă şi cea rusească, desemnul după natură şi cel liniar, cântul, aritmetica, conversaţii asupra ştiinţelor naturale şi instrucţia religioasă.

Şcoala lui Tolstoi a fost departe de a fi închisoarea în care disciplina ridicolă şi omorîtoare să predomine mai mult ca respectul pentru copil. In ea s'a redus programa şcolară la strictul necesar şi a format pe copil în sensul de a avea simţ de observaţie mai mult decât erudiţie. Şi când observaţia are întâietate memorizării, se înţelege că folosul practic al şcoalei nici nu poate fi comparat cu şcoala a cărei învăţământ este o chestiune de memorie.

Ori câtă critică i s'ar aduce şcolii lui Tolstoi, ori cât s'ar spune că s'a exagerat lipsurile şcoalei de astă-zi, va rămâne cu toate acestea multe idei ca învăţămintele durabile în practica şcolară.

Gr. A. Tabacaru.

Cea mai ingenioasă maşină de scris este

„YOST"

Singura care scrie fără panglici

MODEL 10: cu claviatura dublă.

MODEL 15: cu scrisul vizibil şi claviatura simplificată.

Cu tabulator pentru tablouri, devize, etc. Cu adaptator pentru scrisul în mai multe culori.

BUCUREŞTI

Calea Victoriei No. 54. TELEFON

CABINETUL MEDICAL MODERN

PENTRU BOALE DE PIEPT ŞI STOMAC

AL

Dr. I. MITULESCU

Fost colaborator la INSTITUTUL KOCH (Berlin) şi Asistent la I-a clinică medicală a PROF. LEYDEN din Berlin

SPECIALIST IN BOALE DE PIEPT ŞI STOMAC

(ADULŢI ŞI COPII)

Instalaţie specială pentru examinarea cu „RAZELE ROENTINGEN

" " " aplicarea ELECTRICITĂŢEI

" " " INHALAŢII, BAI ŞI MASAGIU ELECTRIC

Laborator Special pentru analize de URINĂ, SPUTĂ, etc.

Consultaţiuni în toate zilele de la 9—12 a. m. şi 4½—7½ p. m. precis.

Pentru săraci, bolnavi de piept gratis Marţea şi Sâmbăta de la 3—4½ p. m. precis. LA INSTITUTUL de BINE-FACERE

STRADA COVACI, 19 (Etagiul I). — Telefon 19/58 —

POLITICĂ DE CAFENEA

ÎNTRE DOI CARPIŞTI

— Ce mai aşteptăm? Nu venim la putere?

— Aşteptăm să sosească conu Petrache de la Viena ca să dăm un banchet în onoarea lui... Fortunescu! Apoi luăm puterea...

CESTIUNI ACTUALE

IN CHESTIUNEA CATEDREI DE SOCIOLOGIE

Zilele trecute a venit în discuţia senatului universitar, atât la Bucureşti cât şi la Iaşi, lucrările şi meritele candidaţilor ce s'au prezentat pentru ocuparea catedrei de *Morală* şi *Sociologie*, la Universitatea din Bucureşti. Această discuţie a fost lungă, laborioasă, animată, şi desigur obiectivă şi profundă, după cum o cereau împrejurările de loc şi solemnitatea momentului. Dar ori cât va fi de lungă, laborioasă şi obiectivă discuţia, sau poate tocmai de aceia, rezultatul ei a fost nedumerirea, ezitarea, amânarea, şi ca să-l caracterizăm exact: negativ. Nici unul din candidaţi n'a putut să atragă asupra-şi majoritatea absolută a voturilor, pentru ca discuţia senatului să dea un rezultat pozitiv. Unul a întrunit şapte vaturi, eventual ar fi putut avea 8 sau 9; un altul a întrunit numai patru voturi; şi alţi doi candidaţi—căci patru solicitatori erau în concurenţă—n'au mai fost puşi în discuţie, găsindu-se că lucrările lor sau erau prea streine de obiectele catedrei vacante, sau erau cu totul neîndestulătoare. Discuţia s'a învârtit, deci, împrejurul celor dintâi doi candidaţi, adică împrejurul tezelor şi concepţiilor cu care se prezinta fiecare.

Rezultatul acestor discuţii lungi şi mai ales modul cum s'au prezintat cele două rapoarte, cari recomandau fiecare pe câte unul din cei doi candidaţi sunt foarte semnificative şi interesante. Aci s'a oglindit desăvârşit însăşi starea contradictorie, în care se înfăţişează, cu deosebire astăzi, ştiinţele etico-sociale. Nedumerirea, ezitarea senatului universitar de a recomanda, îşi are de sigur germenul şi explicarea în chiar nedumerirea şi nesiguranţa acestor ştiinţe, mai mult decât în lipsa de diferinţă între meritele candidaţilor. Căci între lucrările ce ei au prezintat, deosebiri foarte sensibile erau în favoarea celui care a obţinut voturile cele mai multe.

Ceeace, însă, a caracterizat şi discuţia şi rapoartele prezintate de membrii comisiunii, este negarea reciprocă, negarea impetuoasă, dintr'o parte mai ales, a meritelor celuilalt candidat. Şi, lucru straniu, negarea dârje, impetuoasă s'a îndreptat în potriva acelui candidat ale cărui merite erau mai obiectiv şi mai manifest dovedite. Aceasta este în adevăr şi situaţia tragică în care se sbate ştiinţa socială contimporană chiar dela apariţia ei.

Cum în această ştiinţă nu încape nici *măsură*, cum ea nu comporta nici *experimentele*, cari pot la urma urmei să forţeze convingerea, efortul se cheltueşte aici pe un teren alunecos, nestabil, nesigur şi aproape perfid. Ştiinţa socială şi etică tratează: sentimente, interese, aspiraţii, idealuri, adesea prejudiţii şi superstiţii colective sau individuale, şi ea nu poate fi făcută decât din afirmări şi tăgăduiri. O afirmare, ori cât de îndreptăţită ar fi ea, şi uneori cu cât va fi mai îndreptăţită are ca întregire, ca ecou fatal o negare, şi această negare este cu atât mai energică cu cât mai nedreaptă, spre a equilibra nedreptatea ei. Conflictul de interese se traduce în conflict de concepţii şi de ipoteze, şi afirmaţia unei teze atrage necesar cu sine negarea aceleaşi teze. Legea *imitaţiei* şi a *opoziţiei universale*, formulată de nemuritorul Tarde, domneşte aci în mod suveran şi efectul guvernării ei este continua oscilare, opoziţie şi nedumerire în acte şi convingeri, în realitatea socială ca şi în teoria ei ştiinţifică.

Complexitatea vieţii din societăţile noastre moderne, contradicţiile diferitelor ei curente şi aspecte, se oglindesc cu necesitate în literatura sociologiei contimporane. Avem aproape tot atâtea teorii, teze şi concepţii asupra societăţii, câte şcoale şi câţi sociologi au scris şi au studiat societatea. Aceste concepţii pot fi vecine, paralele, tangente, ori cum ar fi ele se păstrează izolate într'o atitudine exclusivă. Aproape nici una nu ţine socoteală de celelalte pe care le întâlneşte în cale; mai de multe ori, dacă nu le combate, le consideră *nule* şi *neavenite*. Rar, foarte rar, apare aici sau colo, vre-o concepţie mai sintetică, şi încă de o sinteză care seamănă a eclectism, atât de disparate se înfăţişează diferitele teze pe care ea încearcă să le contopească. Şi astfel ştiinţa sociologiei este frământată de disensiuni, tăgăduiri exagerate, ezitări şi nedumeriri, cari se prelungesc până în detaliile ei, şi până chiar în amănuntele vieţii sociale concrete. Discuţia în jurul catedrei de sociologie, de care ne ocupăm aici, este întocmai un strop microcosmic de viaţa socială în care se răsfrânge toată nedumerirea şi contradicţia ce agită şi viaţa macrosmică a societăţii şi opoziţia şi negaţiile cari frământă literatura sociologică contimporană. De aceea, pe un sociolog avizat, de loc nu-l va surprinde discuţia agitată ce s'a făcut în jurul catedrei de sociologie, nici chiar atunci când această discuţie îl privea. El ştie din ştiinţa lui că aşa trebuia să se întâmple, şi nu va crede, ca profanii, că aceste lungi discuţii ar fi avut ca motiv interese streine de ştiinţă, combinări şi intrigi, simpatii sau antipatii personale. El ştie că în acest fel de împrejurări nu are cuvânt decât convingerea dreaptă şi dezinteresată, grija de a se alege candidatul cel mai pregătit şi meritos, într'un cuvânt dreapta solicitudine pentru ştiinţa şi instruirea studenţilor, cum şi pentru faima şi progresul universităţilor noastre.

Astfel fiind, putem aştepta, cu toată încrederea, momentul când va veni din nou în discuţie ocuparea acestei catedre. Până atunci, candidaţii vor mai munci, vor mai publica, munca şi meritele lor vor eşi în evidenţă şi mai bine,—precum şi în sociologie, unele concepţii finesc prin a se impune,—şi deliberarea imparţială şi dreaptă a senatului universitar va hotărî care dintre dânşii să fie recomandat.

D. Drăghicescu.

CRITICA ŞI LITERATURA

CRITICII NOŞTRI: D-l M. DRAGOMIRESCU

I

Cu cât numărul cărţilor de cetit creşte, cu atât rolul criticului devine mai precumpănitor. Ca să fii în curent cu tot ceeace se publică acum, ar trebui să răsfoeşti o bibliotecă în fiecare săptămână. Criticii înlătură aceasta dificultate, cel puţin în parte. Ei citesc pentru noi; ei se informează, culeg, rezumă şi nu ne prezintă decât florile din abondenta producţiune a zilei. Articolul criticului mai prezintă şi alte înlesniri: nu este plicticos. El păstrează totdeauna ceva din accentul, mişcarea şi ondulaţia convorbirii şi nu reţine, din fiecare subiect, decât ceeace are mai însemnat şi viu, înlăturând astfel fie oboseala, surmenagiul, fie lenea, fie sforţarea noastră de a ceti.

Pentru aceasta, firește, se cer oarecari însuşiri. Se cere în prima linie o sensibilitate delicată, ca să poţi prinde gândul, bucuria, tristeţea, tonul şi semitonul unui suflet, vibrările lui particulare, noui, cari, adesea, pot să nu semene cu cele cunoscute. Fără sensibilitate nu poţi să cunoşti nici timiditatea unei inimi, nici visările nedesluşite, nici suferinţa domoală, nici durerile cari tac şi nu se tămăduesc. Dar aceasta tot nu e destul, căci criticul este dator să mi le arate şi mie, cetitorului, şi să mi le arate în aşa chip, încât eu, deşi mai puţin sensibil, deşi mai puţin cult decât dânsul, să-l pot totuşi urmări şi pricepe, ca să rămân cu o lecţie, nu zic de morală, dar de artă, de simţire frumoasă, înaltă, estetică. De aceea, pe lângă sensibilitate, criticul trebue să mai aibă şi o vie putere de reflexiune. Una fără alta nu poate face un bun critic; amestecate, da. Dela raportul acestui amestec, după cum una sau alta preponderează, atârnă şi felul, natura, modul de a fi al criticului.

La noi critică fac mulţi: D-nii Iorga, Densuşeanu, M. Dragomirescu, Ibrăileanu, Bogdan-Duică, Mehedinţi, N. I. Apostolescu, Chendi, Izabela Sadoveanu, Lovinescu, Tăslăuanu, Sanielevici, Rodion, Caion, V. Savel etc. Citez aceste nume după cum îmi aduc întâmplător aminte, fără nici un gând de clasificare şi fără pretenţie de a le fi numit pe toate. Despre criticii mai vechi, ca d-nii Maiorescu şi Gherea, am vorbit altădată. Despre d-nii Iorga şi Ovid Densuşeanu am vorbit în *Convorbiri Critice*, iar despre d-na Sadoveanu şi d. Chendi, în chiar coloanele acestei reviste. Până acum n'am spus încă nimic, tocmai despre criticii cei mai militanţi, cari stau în fruntea discuţiilor noastre literare de azi şi cari, ori ce s'ar zice, exercită o serioasă influenţă asupra publicului cititor. Aceştia sunt d-nii M. Dragomirescu, G. Ibrăileanu şi E. Lovinescu.

A vorbi de critici este periculos. In adevăr, artiştii, nuveliştii, romancierii, dramaturgii îndură mai totdeauna pasiv, atât critica severă, cât şi lauda binevoitoare. Nu doar că n'ar putea răspunde—Sadoveanu a dovedit d-lui Sanielevici că da,—dar aceasta le-ar lua neîndoios timp şi i-ar distrage dela principala lor preocupaţie. Criticul, dimpotrivă, poate să răspundă oricând. Răspunsul, pentru dânsul, este un exerciţiu, un prilej de a-şi ascute armele de cari are nevoe în îndeletniciriie profesiunei sale însăşi, şi de cari tu, uneori, te poţi isbi fără măcar să te gândeşti. De pildă, dacă eu aş avea imprudenţa să aleg şi să scot în volum, ceeace am publicat prin diferite reviste, volumul meu ar fi expus să fie apreciat nu după ceeace ar conţine el, ci după ceeace am scris eu despre critic. Uite, de asta e primejdios să vorbeşti despre critici, şi bine fac deci, artiştii, nuveliştii, romancierii, poeţii că tac şi nu răspund la aprecierile, favorabile sau nefavorabile, ce se emit asupra operei lor.

Criticul, contrar artistului, atacă şi este atacat. Ba, într'o privinţă, şi până la un anume punct, s'ar putea spune că un critic, cu cât este mai hărţuit, cu atât el parcă trăeşte mai mult. Dovadă d. M. Dragomirescu, împotriva căruia şi pene de seamă şi pene mărunte şi peniţe mărunţele se simt obligate, dar serios obligate! să-şi exercite meşteşugul lor.

Pricina? Pricina stă în faptul că d. M. Dragomirescu este înainte de toate un temperament. El n'a putut suferi să fie elevul supus al cuiva, nici chiar la început. Părerile lui, bune, rele, sunt ale lui şi numai ale lui. De aici supărarea.

Când d. Gherea şi cercul *Contemporanului* au încercat să pună stăpânire pe întreaga noastră mişcare literară, d. Dragomirescu s'a ridicat şi a înfruntat curentul. El a arătat că pretinsa critică ştiinţifică de pe vremuri, departe de a fi obiectivă după cum pretindeau partizanii ei, caută, tocmai, să înlăture tot ceeace nu convine unor anume vederi, pe care le punea sub ademenitorul înveliş al cuvântului *Ideal*. Când *Viaţa Românească*, mai târziu, vine cu poporanismul ei poruncitor, d. Dragomirescu iarăşi se ridică şi prin revista sa *Convorbiri critice*, readuce lucrurile la adevărata lor valoare.

Atitudinea literară a d-lui Dragomirescu s'a definit mai întâi cu prilejul studiului său asupra lui Eminescu. Cei dela *Contemporanul* adoptase teoria că personalitatea artistică, nu este adevăratul om, nu este omul, aşa precum este în realitate, ci aşa cum ar dori el să fie. Pentru a putea cunoaşte artistul aşa cum este el în realitate, criticul ştiinţific ne dă indicaţii asupra caracterului lui, asupra heredităţii, modului de traiu, asupra relaţiilor, ne descrie deosebitele momente ale activităţii sale sociale şi artistice,—ne dă, adică, istoria analitică a unui om şi a vieţii lui în decursul activităţei sale artistice. In această istorie analitică, găsim adevărata explicaţie a personalităţii unui artist. Eminescu bunioară, în realitate, prin temperament, ca om adevărat, a fost optimist,—ca artist însă, el a fost pesimist, şi aceasta din pricina împrejurărilor prin care a trecut. Ceeace a făcut pe Eminescu pesimist, a fost faptul

că a trăit în mediul conservator, fără ideal, al *Convorbirilor*. Dacă Eminescu ar fi trăit în alt mediu, în al poetului-artist în politică C. Rosetti de pildă, el ar fi rămas optimist şi ar fi ajuns un poet cu mult mai mare decât este. Criticii noştri ştiinţifici nu se opresc însă aici, ei precizează şi mai de aproape cauzele pesimismului lui Eminescu. Publicând scrisori autografe, ori citindu-le în conferinţe publice, ei trag încheerea că pesimismul lui provine din lipsa de bani, de care suferea în mijlocul amicilor săi literari, bogaţi dar fără inimă, şi că nebunia lui, n'ar fi decât o consecinţă a muncii silite la care aceeaşi amici îl supuneau, pentru a-l face să-şi câştige hrana.

D-l Dragomirescu a combătut cu putere aceste afirmări cari micşurează pe Eminescu. Din acea figură înaltă, a căreia înţelegere senină se ridică de-asupra existenţei omeneşti; şi a căreia compătimitoare melancolie se resfrângea deopotrivă asupra soartei ce, cu aceiaşi neîndurare apasă şi pe sărac şi pe bogat, şi pe împărat şi pe proletar, ei au făcut un om de rând, pe care nevoile existenţei, stomacul, viaţa fizică, bunul trai, sunt singurul stăpân. Pesimismul lui Eminescu nu este nici o urmare a mizeriei, nici o urmare a lipsei de ideal, ce ar fi domnit în cercul *Convorbirilor literare*, căci „aşa numitul său pesimism se ivise cu toată puternicia înainte de a intra în atingere cu acel cerc. *Venere şi Madonă*, *Mortua est* şi *Epigonii*, în cari se cuprind idei şi simţiri, pe cari Eminescu va continua să le aibă în toată cariera lui literară, sunt scrise la Viena, pe când nimeni din cercul *Convorbirilor*, nu-l cunoscuse".

D-l Dragomirescu apără cercul *Convorbirilor* şi de învinuirea, că ar fi stat nepăsător faţă de Eminescu. „Eminescu, zice d. Dragomirescu, a produs atât cât complexul organizaţiei sale sufleteşti şi trupeşti i-a permis: proporţional cu timpul cât a lucrat (11—12 ani), a produs tot atât dacă nu şi mai mult, decât mulţi autori mari ai lumei, iar în ce priveşte calitatea, sunt rari poeţii, cari, într'un număr egal de bucăţi, să fi ajuns perfecţiunea de mai multe ori. In aceasta şi în alte multe privinţe e mult superior lui Lenau şi Heine, despre care compatrioţii lor fac atâta caz. Amicii lui literari, în această activitate relativ fecundă, l'au ajutat ori de câte ori ajutorul lor nu izbea direct în sentimentele lui de independenţă morală. Câte odată au trecut poate măsura convenabilă, dar ori de câte ori se întâmpla aceasta, Eminescu opunea o negaţie, pe care ar fi cu greu să n'o respecţi."

II

Cu prilejul acestei discuţiuni, d. Dragomirescu se ridică la nişte consideraţiuni generale cari prevestesc atitudinea sa literară de mai târziu. Critica ştiinţifică, am spus, acordă o influenţă covârşitoare împrejurărilor externe. Personalitatea artistică nu este omul adevărat, ci omul cum ar dorì el să fie. Opera de artă, deci, constitue numai partea superficială, întâmplătoare din om, pe care împrejurările o pot negreşit schimba. Pentru d. Dragomirescu, dimpotrivă, personalitatea artistică, este aceea care conţine partea reală, adâncă şi esenţială a-omului, aceea în care se află întrupată existenţa aşa precum o vede şi o simte artistul în momentele lui de claritate sufletească, aceea care cristalizează, fără constrângere, convingerile, aspiraţiile şi simţirile sale. Din toată activitatea omenească a unui artist, numai acea parte ce constitue personalitatea artistică, conţinută în operele de artă, numai ea singură străbate şirul veacurilor şi se impune generaţiilor viitoare.

Artistul, mulţumită activităţii sale sufleteşti spontane, care îşi are izvorul în elementele ascunse ale conştiinţei noastre, poate, tocmai, să contrazică influenţa împrejurărilor externe. Un om care trăeşte în nişte condiţii mizerabile de viaţă, poate totuşi să rămână vesel ori senin, în virtutea acelei activităţi sufleteşti, pe care noi am numit-o spontană. Cei ce posed o asemenea activitate sufletească sunt stăpânii împrejurărilor externe, şi formula activităţii lor nu se poate descifra din studiul acestor împrejurări: ea este conţinută în adâncurile nepătrunse ale substratului lor sufletesc.

Aceasta în ceeace priveşte artistul. Să vedem concepţia d-lui Dragomirescu despre opera de artă.

Cunoştinţa noastră despre lume se prezintă cu două feţe deosebite, implicându-se însă una pe alta. Este mai întâiu cunoştinţa *intuitivă* a lucrurilor, adică cunoştinţa directă, prin care noi cunoaştem ceva numai prin simpla lui prezentare, prin percepţie, când lucrul ne apare ca un tot sintetic, ca un coglomerat de diferite senzaţii: văz, gust, miros, pipăit, consistenţă etc. In al doilea rând mai putem avea o cunoştinţă *analitică*, când subsumăm atât obiectul cât şi părţile lui sub noţiunile şi relaţiunile de relaţiuni pe cari le avem formate din alte experienţe. In acest caz obiectul cunoştinţei este descompus şi fărâmiţit în judecăţi, sub cari impresia intuitivă primă dispare.

In cunoştinţa *analitică*, fiind nevoiţi să trecem cu atenţia dela tot la o parte şi dela parte la alte părţi ale totului, sentimentul cuprins într'o percepţie, se nimiceşte la fie ce moment pentru a fi înlocuit cu sentimentul tot atât de trecător al percepţiei sau reprezentării următoare, aşa că nu se poate ajunge la o *unitate omogenă de sentiment*. In cunoştinţa intuitivă, atenţia se revarsă de o potrivă asupra tuturor senzaţiilor ce compun un obiect, care apare astfel clar şi neturburat pe fondul nostru sufletesc, fiindcă percepţiile simple, noţiunile sau judecăţile, pe cari noi le-am învăţat dela alţii, nu mai intervin pentru a ne dizolva întregul. In acest caz avem o percepţie complectă, însoţită de o unitate omogenă de sentiment.

Din reproducerea unor asemenea percepţii complecte, răsar operele de artă. Dacă reproducerea este superioară, în faţa ei suntem mişcaţi în acelaş mod, ca în faţa unui lucru care există. In acest înţeles, opera de artă este o existenţă.

„Intre operele de artă, zice d. Dragomirescu, şi legile universului la care ştiinţa ajunge prin analiză nu e nici o deosebire: şi unele şi altele sunt deopotrivă de eterne, şi unele şi altele cristalizează sub două modalităţi distincte esenţa universului, aşa cum se răsfrânge în conştiinţa noastră. Operele de artă ale unui Shakespeare, Phidias, Michel Angelo, Rembrandt sunt, în ordinea conştiinţei sintetice, tot atâtea reprezentări esenţiale ale existenţei, precum legile mecanicei şi astronomiei, în ordinea cunoştinţei analitice, sunt formulările unei părţi din relaţiunile esenţiale ce constitue aceeaşi existenţă: şi unele şi altele sunt deopotrivă de incapabile de a mai evolua; şi unele şi altele participă din acea imutabilitate, caracteristică lucrărilor esenţiale şi permanente".

După ce am văzut deosebirea dintre personalitatea omenească şi personalitatea artistică, după ce am văzut şi ce înseamnă opera de artă, uşor putem înţelege acum ce poate şi ce nu poate face o critică. Critica ştiinţifică caută să explice în mod cauzal operele de artă prin ceeace se numeşte personalitatea omenească, adică prin modul de a simţi, cugeta şi lucra al artistului în *viaţa sa de toate zilele* precum şi prin împrejurările hereditare, sociale şi naturale, care în chip mijlocit sau nemijlocit au contribuit la desvoltarea acestei vieţi. Explicaţia aceasta a operei de artă prin modul de a simţi, cugeta şi lucra al unui artist în *viaţa sa de toate zilele*, adică în viaţa sa practică, constitue însă, numai o explicare prin derivaţie, care nu are nimic a face cu explicarea cauzală.

„Noi susţinem, zice d. Dragomirescu, că aceste împrejurări nu pot explică în mod cauzal personalitatea artistică; că ele sunt numai nişte concomitenţe întâmplătoare ale altor împrejurări hereditare, naturale, sociale, cari cu adevărat cauzează personalitatea artistică. Noi susţinem, că o operă de artă nu poate răsări, decât numai dacă *unele* (şi nu oricare) condiţiuni interne hereditare se întâlnesc cu *unele* (şi nu oricare) condiţiuni externe şi sociale; şi că prin urmare, că toate celelalte împrejurări, în afară de acestea, nu pot fi considerate decât, cum ar zice Stuart Mill, ca nişte condiţiuni negative, cari contribuesc la ivirea efectului tocmai prin *nelucrarea* lor".

Artiştii, într'adevăr, sunt nişte individualităţi unice. Fiecare dintre ei are nişte calităţi esenţiale, *originale*, pe cari le deosebim prin simţiri, iar nu printr'un act al inteligenţei analitice şi pentru exprimarea lor nu e posibil să găsim cuvinte. Melancolic e şi Heine, e şi Lenau, şi Leopardi şi Eminescu, dar esenţa fiecăruia e *particularitatea* acestei melancolii. Dacă doi poeţi ar fi cetit pe Schopenhauer, în aceleaşi condiţiuni, oare la acelaş rezultat ar fi ajuns? De sigur că nu. Deosebirea între ei ar face-o nu doctrina lui Schopenhauer, precum între Eminescu şi Caragiale n'ar face-o doctrina politică a conservatorismului, ci chipul lor propriu de a pricepe prin simţire lucrurile.

Dar artiştii, ne spune d. Dragomirescu, sunt unici nu numai în privinţa calităţilor lor esenţiale, dar şi în chipul cum aceste calităţi se comportă faţă de împrejurările în care trăesc. Legile generale de activitate;—cari pentru un om obişnuit ne permit cu oare care siguranţă, să deducem din felul său de a fi felul cum personalitatea sa va lucra în cutare împrejurare,—când e vorba de un artist, nu ne mai pot servi la nimic. Căci fiecare artist răspunde la impresiunile de afară în *felul* său şi din această pricină ei sunt cu neputinţă de a fi însumaţi într'o lege generală şi deci ştiinţifică.

In atitudinea literară de mai târziu însă, a d-lui Dragomirescu, pare a se găsi o contrazicere. Iată, într'adevăr, ce spune d-sa cu privire la critică, în revista pe care o conduce (Octomvrie 1909):

„După ultimele progrese făcute în literatura generală, descrierea unei opere de artă poate să fie făcută aproape cu aceiaşi preciziune ştiinţifică ca şi aceea a unei materii sau fiinţe din natură. Sunt anume puncte de vedere strict determinate din care punându-te poţi deosebi cari sunt însuşirile esenţiale şi accidentale ale unei opere de artă şi pe baza lor poţi da o *descriere cu adevărat ştiinţifică* a ei. Această nouă metodă de descriere este adoptată pe dea 'ntregul de critica raţionalistă pentrucă e singura care-i măreşte autoritatea de adevăr; dar, prin definiţiune, această metodă, fiind pedant-ştiinţifică, prea rece, prea greoae, prea lipsită de orice agrement literar, repugnă cu desăvârşire criticei impresioniste, care, în mod esenţial, şi în orice înţeles am lua-o, caută mai întâi de toate să placă, şi este şi rămâne un gen literar".

Contrazicerea, însă, dispare, dacă ne gândim că aici d. Dragomirescu vorbeşte de operă şi nu de artist. Talentul, personalitatea artistică nu pot fi îndestulător lămurite prin simple descrieri a mediului intelectual sau social, a heredităţii, a relaţiilor de tot soiul prin cari au trecut, fiindcă individualităţile, contrar omului comun, deşi puse în condiţii identice, reacţionează în mod cu totul diferit. Nu tot aşa se întâmplă însă cu opera de artă. Pentru opera de artă, se poate pune la îndemâna cititorilor mijloace cari să-i aducă, în afară de bunul plac al criticului, la aceleaşi rezultate ca şi ale lui. Şi cari sunt aceste mijloace?

„Este mai întâi descrierea operei de artă, în aşa fel încât cititorii să vază că criticul nu numai n'a neglijat nici una din însuşirile pe care însişi întâmplător le vor fi observat, dar în acelaş timp le-a şi coordonat astfel între dânsele că cu o singură privire le putem cuprinde pe toate şi putem avea astfel, nesilit şi integral rezonanţa sentimentală a operei. Aceasta însă nu se poate obţine decât având, pe lângă o mare experienţă şi o naturală pătrundere psicologică, o bază obiectiv ştiinţifică şi deci controlabilă, pentru deosebirea însuşirilor esenţiale de cele neesenţiale ale unei opere de artă. Iar deosebirea acestor note, prin simpla inspiraţie a criticului, ori cât de simplificată şi reliefată ar fi prin icoane li-

terare, nu constitue nici o garanție de adevăr. Inspirația și intuiția în știința modernă, nu sunt metode de cercetare științifică. Ele pot crea ipoteze, dar greutatea de adevăr ce o pot avea unele din aceste ipoteze nu provine dela însăși punerea lor în relief, ci dela verificarea lor în mod migălos prin metodele deductive și experimentale ale științei. Al doilea mijloc care dă cititorilor garanția adevărului în critică este subsumarea deosebitelor observațiuni u nor principii estetice obiective, adică de mai înainte admise. Cititorii sunt liberi să creadă ce-or vrea, dar când o observațiune a criticului este întemeiată pe un principiu superior, ei nu pot fi liberi în aprecierile lor, ci trebue să se supună autorității acelui principiu pe care nu-l pot nega. El, deși poate fi profund subiectiv în impresiunile sale, nu iese înnaintea cititorilor cu subiectivitatea sa, ci cu o judecată al cărui mecanism ei îl pot verifica și al cărui temeiu le este totdeauna prezent".

III.

Această atitudine a d-lui Dragomirescu, i-a îngăduit să pună problema poporanismului, cea mai discutată azi dintre toate, în adevărata ei lumină.

Poporanismul, după d-sa, este substratul cel mai solid al unei literaturi și cu deosebire al unei literaturi primitive ca a noastră. El constă în a nu despreți nimic din ceeace a putut răsări ca fond sau ca formă, ca concepție, ca stil, ca limbă din sânul poporului. De aici nu urmează însă, că tot ceeace ni se prezintă sub denumirea aceasta merită rang în literatura bună. Literatură bună ne vor da numai anumite temperamente, cari sunt împinse în mod firesc, prin o necesitate oarecum superioară, de a lua drept obiect al inspirației lor viața oamenilor din popor, viața celor umili.

Manifestarea lui atunci este energetică și tot atât de prețioasă ca și manifestarea oricărui fel de artă. Scriitori de temperament sunt Slavici, Popovici-Bănățeanul, Agârbiceanu, Coșbuc, Sadoveanu și nu Spiridon-Popescu. Când scriitorul este lipsit de această însușire, ori câtă caznă și-ar da, opera sa nu va fi o operă poetică, ci retorică, și va dispare odată cu moda. Poporanismul unor astfel de scriitori este tendenționist, iar criticii care-l provoacă și-l susțin, încheie d. Dragomirescu: „plutesc la suprafață odată cu moda cutăror idei, sentimente, tendințe și forme de artă, dispar odată cu dânsa, fără a fi făcut alt serviciu decât de a fi punctul de raliare nu atât al celor cu talent, cât al celor fără talent, cari cred, că e destul să satisfaci cerințele momentului, pentru ca să trăești în sufletul generațiilor".

La obiecția că viața țărănească nu se află niciodată luată ca material în cele mai înalte inspirațiuni cunoscute ale poeziei omenești, d. Dragomirescu are un răspuns care merită a fi relevat.

Acest material, zice d-sa, de abia de vre-un secol încoace a dobândit deplină împământenire în cetatea artei, iar acordurile pe care, de pildă, scriitorii ruși le-au putut scoate din el, în acest scurt timp, este o suficientă garanție de ce se va scoate dintr'însul în viitor. De altminteri, faptul că eroii marilor opere epice, cum e Iliada, Odisea, Cântecul Nibelungilor nu au pasiuni mai complicate decât le poate avea astăzi un om din popor; faptul că un întreg gen literar, pastoralele lui Teocrit, își trage toată puterea tocmai dela redarea în mod artistic a vieții simple și primitive dela țară; faptul că în poezia poporană, produs al vieții țărănești se pot găsi accente atât de negrăit de frumoase cum sunt acelea din *Miorița;* faptul că în literatura noastră s'a putut scrie câteva schițe cu un colorit tragic adevărat antic, cum este, bunăoară *Fefeleaga* lui Agârbiceanu,—toate aceste fapte și încă altele cari s'ar mai puteà aduce în sprijen, îndreptățesc pe d. Dragomirescu să respingă cu succes obiecțiunea, ca neîntemeiată.

D-l Dragomirescu nu este un critic de curent, adică un critic care să ceară dela scriitori nu numai idei, sentiment, energie și putere artistică, dar și anume idei, anume sentimente, anume energie și chiar anume artă. Critica sa respectă întreaga autonomie sufletească a artistului, care nu este ținut decât să dea perfecțiune în expresiunea sentimentelor lui de natură estetică, oricare ar fi ele. D-sa, deasemenea, nu pune temei nici pe farmecul literar, pe talentul de expunere, pe grația și bogăția cu care criticul știe să-și concretizeze părerea lui. Aceste însușiri sunt negreșit însemnate dar nu indispensabile pentru a prinde și lămuri ideea esențială a unei opere. Cu ajutorul lor poți să enunți frumos o părere, o impresie, poți să câștigi și să deschizi perspective neașteptate, în care personalitatea criticului se reliefează și trece pe primul plan, devenind astfel mai importantă decât însăși opera de analizat. D-l Dragomirescu nu aleargă după asemenea perspective și păreri insinuante—insinuante prin formă, prin mijloace literare; d-sa, pe cât subiectul o îngăduе, caută să dea părerilor sale un fundament rațional, întemeindu-se nu pe impresii, ci pe argumente scoase din doctrinele estetice sau literare admise.

Aceasta îl face să aibă o complectă libertate de spirit în aprecierea operelor. Pe când alții privesc opera literară dintr'un anume punct de vedere, adesea strein de literatură și de artă, și-și dau verdictul după simpatiile și antipatiile lor practice sau teoretice, d. Dragomirescu o privește numai ca operă și o judecă ca atare, după sinceritatea, originalitatea și perfecțiunea artistică ce conține în ea. O operă poporanistă de pildă, va fi totdeauna inferioară pentru d. Duiliu Zamfirescu fiindcă, după d-sa, viața poporului nu conține destule elemente inspiratoare de înaltă poezie. D-l Dragomirescu nu cercetează subiectul, materialul, căci nu materialul importă în artă, cât mărimea și tăria sentimentelor întrupată într'însul. Omul, ori unde ar fi, e om, și împrejurările în care s'a născut nu-l pot transforma în esența lui, și nici viața aristocrată nu poate face delicat un temperament

brutal, nici viața înjosită, nu poate nimici delicatețea sufletească cu care un biet sărman s'a întâmplat să vie pe lume. Criticul, deci, nu trebue să desprețuiască principial o operă de artă pe cuvântul că întrebuințează material din viața țărănească, ci trebue să cerceteze mai întâi dacă ea este rezultatul unei sincere, adânci și îndemânatece pătrunderi a acelei vieți și dacă, fiind astfel, ea reprezintă sau nu o nouă armonie a sufletului omenesc.

Se zice că critica d-lui Dragomirescu e pedantă, că prea se simte „profesorul" în ceeace d-sa scrie. Mie ,aici, mi se pare că se face o confuzie: se ia convingerea drept pedantism. A afirma un lucru cu putere și a stărui apoi în afirmarea ta, apărând-o, fiindcă o știi și dreaptă și întemeiată—nu înseamnă a fi pedant. Pedantul, de obiceiu, face mare caz de știința lui; pentru fiecare detaliu el îți dă o monografie; pentru fiecare părere el îți face un istoric. El nu-ți spune un cât de mic și neînsemnat lucru, fără a aminti și a-și asocia în acelaș timp și pe Greci și pe Romani și pe moderni. Cugetarea lui începe totdeauna dela Adam. D-l Dragomirescu dimpotrivă, se mărginește la operă și numai la operă, pe care o studiază și o explică cu ceeace găsește în ea și citând numai din ea.

In articolele sale de critică dramatică, e drept, „profesorul"—se simte. Dacă ținem seamă însă, că d. Dragomirescu se ocupă numai de ceeace se joacă pe scena teatrului nostru național, ar fi și greu, dacă nu imposibil, să fie altfel. Teatrul nostru național fiind subvenționat de Stat, e dator să ție seamă, măcar în parte, și de dorințele statului, care, firește, nu înțelege—și bine face—să ajute ori și ce fel de petrecere. Să se petreacă, de sigur, dar să se petreacă în mod ceva mai deosebit, mai înalt, introducând în petrecere și elemente cu caracter estetic, dacă nu numai decât moral,—asta pretinde Statul.

Dacă privim chestiunea din acest punct de vedere, criticul dramatic, vrea nu vrea, trebue să facă pe „profesorul". Cum să nu faci pe profesorul când vezi jucându-se traduceri cari stâlcesc nemilos limba română? Cum să nu faci pe profesorul, când vezi că unul mănâncă silabe, că altul nu știe să umble, să intre, să iasă și să se prezinte pe scenă? E o datorie de bun român de a urmări și aceste manifestări ,de a lua cunoștință de ele, ori cât de modeste ar fi, de a da povețe și a contribui la îmbunătățirea condițiilor lor de progres.

Teatrul nostru național, dacă nu poate să atingă multiplele sale scopuri, trebue să atingă cel puțin unul: să deprindă urechea românească cu o vorbă curat românească. Asta în prima linie cere d. Dragomirescu, cu diferite prilejuri și în diferite forme. Cea mai elementară condiție spre a avea o adevărată emoțiune estetică, e de a nu fi rău impresionat de partea materială în care e întrupată concepția artistică, în cazul nostru, limba. Limba unei opere dramatice, zice d. Dragomirescu, „poate fi lipsită de calități remarcabile de armonie, dar nici într'un caz nu trebue să fie nearmonică". In ceeace privește felul pieselor, pe scena Teatrului Național se poate reprezentă la urma urmei orice fel de drame și comedii, chiar cu situațiuni riscate, cu o singură condiție însă: „să se vadă că toate acestea au o semnificație adâncă și sunt semnul unei reale concepțiuni. Să se vadă că ele nu sunt reprezentate pentru ele, ci pentru ca să pună în relief o idee superioară".

In spiritul acesta d. Dragomirescu analizează un mare număr de piese originale și de traduceri, iar considerațiunile la cari se dedă cu privire la artiști, sunt de cel mai viu și mai actual interes. Toți artiștii noștri, Notara, Liciu, Livescu, Soreanu, Bulandra, Brezeanu, P. Manolescu, d-rele Ventura, Voiculescu, Agata Bârsescu, etc., precum și artiștii streini de seamă, cari au jucat pe scena Teatrului Național, ca Novelli, de Max, Sarah Bernhardt, rând pe rând, sunt studiați și caracterizați. Articolele asupra lui Novelli, asupra lui de Max, analiza jocului lui Notara în Hamlet, comparativ cu acela al regretatului Gr. Manolescu și altele, pot fi date ca pilde ale genului. Cu aceste însușiri, cele două volume ale sale de critică dramatică, rămân până în prezent, cel mai complect și mai bun izvor de informațiuni asupra mișcării noastre dramatice din ultimul timp.

D. Dragomirescu scrie mult și dintr'o dată. Din această pricină ideile sale nu se prezintă în totdeauna în mod sistematic. Incepe cu o idee,. trece la alta; în decursul scrisului prezentându-i-se însă și alte puncte de vedere, d-sa reia prima idée și o dezvoltă iarăși, cu argumente noi, de unde și impresia de prolixitate. Ar fi și greu, dacă nu imposibil, să nu se întâmple așa, date fiind împrejurările în cari scrie d. Dragomirescu. Să mă explic.

Să luăm o revistă cu suprafață,—*Viața Românească* de pildă. Aici, pe lângă comandant, d. Ibrăileanu, mai sunt o mulțime de caporali, vagmaiștri și furieri, cari fac critică.: I. S; H. S; O. B; D. C; M. C; A. T; G. P; M. J; I. L. etc. Inițialele luate numai din două numere. *La Convorbiri critice*, critica și recenzia-critică o face întreagă d. Dragomirescu. Când migălești un articolaș două, trei săptămâni de zile, evident că poți să scrii mai îngrijit. Un director de revistă care publică un articol la 10 luni, dacă nu încă și mai rar, firește că e ținut să pue în frazele sale, nu numai formă, critică, stil, dar și imagini, comparații, pompă, humor etc. Nu putem pretinde aceasta d-lui Dragomirescu care este un luptător de fiece moment. Dealtminteri, la dreptul vorbind, d-nii Dragomirescu și R. Motru sunt singurii noștri directori de revistă, cari atacă fățiș toate chestiunile zilei și dau viața efectivă revistelor lor, nemulțumindu-se, ca foarte mulți alții, numai cu rolul unor simpli și obișnuiți secretari de redacție.

Adversarii d-lui Dragomirescu se opresc numai la mărunțișuri. Ei culeg de aici, de dincolo, o contrazicere, o scăpare de vorbă—și gata zeflemeaua. Și zeflemelele curg, curg, căci, reușite sau nu, de câte

ori le faci, ai iluzia de a fi un om de spirit. Şi mulţi mai au, Doamne, nevoe de asemenea iluzii! E şi asta o consolare.

In discuţiile mai serioase însă, lucrul merge ceva mai greu. Experienţa a făcut-o d. Lovinescu care, printre tinerii noştri de azi, nu este un fite-cine. In polemica sa asupra criticei impresioniste, nu d. Dragomirescu a fost învinsul. Mai pot da şi alte exemple. D. Em. Gârleanu de pildă, pentru *Viaţa Românească* era un scriitor sec, lipsit de orice culoare, „banal ca stilul unei gazete zilnice sau afectat, teatral, cu expresii căutate şi pretenţioase ce jignesc gustul şi paralizează emoţia". In aceeaş vreme d. Dragomirescu susţine tocmai contrariul: d. Gârleanu e un scriitor sobru, cu bună putere de analiză, are colorit în stil şi destul simţ artistic în compoziţie. Volumul *Nucul lui Odoboc* i-a dat în urmă deplin câştig de cauză. Altă dată a susţinut pe Cerna, în vremea când poetul încă nu-şi făcuse drum; acum apără pe d. Dragoslav.

D. Dragomirescu n'are, de sigur, nici vibrarea nervoasă a unui Iorga, nici superba ironie a unui Maiorescu, în schimb el este înzestrat cu multă pătrundere, cu fermitate şi cu o nevoe intimă de a lupta, a explica. Din lecturile şi reflexiunile sale el a scos câteva principii, pe cari le aplică şi în cari crede cu tot dinadinsul—lucru nu tocmai obişnuit în epoca aceasta de comună indiferenţă. Nu are graţia stilului, nu are imaginaţia metaforică, dăr nici nu umblă după originalitate cu orice preţ. Pentru dânsul, albastrul în locul roşului, nici roşul în locul albastrului; nu face pe idealistul cu realiştii, nici pe realistul cu scriitorii idealişti. D. Dragomirescu se află cu desăvârşire sub stăpânirea hotărâtă a judecăţii, care în orişice lucru ţinteşte să desluşească şi să prindă multiplilile condiţiuni ale adevărului,—de aceea, se vede, el nu poate, ori lui nu-i place, ca altora, să scrie râzând şi în glumă, afectând cu orice prilej manierele omului de lume.

Cu aceste însuşiri, cu experienţa sa, cu bunele şi relele sale, d. Dragomirescu aduce literaturii române reale şi însemnate servicii, mult, o! mult mai însemnate, decât unii preasărbătoriţi ai presei.

N. Em. Teohari.

FARUL SANGUINARELOR

Noaptea asta n'am putut să dorm. Se înfuriase mistralul şi glasul lui ce izbucnea neîncetat m'a ţinut treaz până la ziuă. Fâlfâindu-şi aripele-i ce vâjiau ca un crivăţ, toată moara pocnea ca frânghiile unei corăbii. Olane împrăştiate sburau de pe acoperişuri. In depărtare pinii deşi care acopăr colina se clătinau şi fremătau în umbră. Te-ai fi crezut în mijlocul mării....

Asta mi-a amintit de odată neuitatele mele insomnii de sunt vre-o trei ani de-atunci, când locuiam farul *Sanguinarelor*, tocmai colo, pe coasta corsicană, la intrarea golfului Ajaccio.

Ia un colţişor şi ăsta, pe care mi-l găsisem eu destul de drăguţ ca să visez şi să stau singur.

Inchipuiţi-vă o insulă roşcată şi sălbatică la privire; farul la o margine, la alta o veche turlă genoveză unde, pe timpul meu sta un vultur. Dedesupt, la malul apei, un lazaret în ruină, copleşit din toate părţile cu burueni; apoi văgăuni, mărăcinişuri, stânci mari, câteva capre sălbatice, căpriţe corsicane sburdând, cu coama în vânt, în fine, sus, sus de tot, înconjurată de un pâlc de păsări de mare, locuinţa farului, cu o tindă înaltă şi largă de zid alb, pe care păzitorii se plimbă dela un capăt, la altul, poarta verde în formă de ogivă, turnuleţul de fier şi deasupra felinarul cel mare cu laturi care străluceşte în soare şi face lumină chiar în timpul zilei... Asta-i insula Sanguinarelor, aşa cum mi-a venit în minte astă noapte, ascultându-mi pinii vâjiind. Aci, în insula asta încântătoare mă închideam câte-o dată, când aveam nevoe de un aer liber şi de singurătate, înainte de-a avea moara mea.

— Ce făceam?

— Ce fac şi aci, mai puţin chiar. Când mistralul sau tramontanul nu sufla prea tare, mă duceam să mă aşez între două stânci la nivelul apei, în mijlocul goenlanzilor, al mierlelor, al rândunelelor, şi acolo şedeam aproape toată ziua în acea nemişcare şi moleşeală minunată pe care ţi-o dă priveliştea mării. Cunoaşteţi, nu-i aşa, această plăcută beţie a sufletului? Nu gândeşti, nu visezi nici atâta. Toată fiinţa te părăseşte, îşi ia sborul, se împrăştie. Eşti pescărelul care se abate din sbor, stropul de spumă care pluteşte în soare între două valuri, fumul alb al acestui vapor care se duce, pescuitorul ăsta de mărgean cu pânzele roşii, această boabă de apă, acest fulg de nor, ori ce afară de tine însuţi. Oh! Câte ore n'am trecut, în insula mea, de somn nelămurit şi de pierdere de sine!...

In zilele de furtună, nu era de stat la malul apei, eu mă închideam în curtea lazaretului, o curticică melancolică, plină de rosmarin şi pelin sălbatic, şi aci, trântit lângă peretele vr'unui zid vechi, mă lăsam copleşit pe încetul de un aer nelămurit de pustiire şi de tristeţe care pătrundea cu soarele în chichineţele de piatră deschise în lături ca nişte morminte vechi. Din când, în când, un ciocănit în poartă, o lovitură uşoară în iarbă... Era câte-o capră care venea să pască la adăpost de vânt. Văzându-mă, neştiind ce să facă se oprea şi rămânea nemişcată înaintea mea, speriată, cu coarnele înainte, privindu-mă ca un copil....

Pe la cinci, trimisul păzitorilor mă chema să iau masa. Atunci rupeam din mărăciniş o crenguţă, deabia agăţându-mă de-asupra mării, şi mă înapoiam încet către far, întorcându-mi capul la fiecare pas împrejurul acestui orizont nesfârşit de apă şi de lumină care părea că se măreşte pe măsură ce urcam.

Sus era minunat. Şi acuma văd încă sofrageria a-

ceasta frumoasă, cu lespezi mari, cu căptuşală de stejar, cu ciorba de peşte fumegând în mijloc, uşa dată de perete, cu prispa albă în faţă şi tot apusul care se resfrângea.... Păzitorii erau acolo gata de masă. Erau trei, un Marsiliez şi doi Corsicani, toţi trei mici ,bărboşi, cu aceeaşi faţă închisă, brăzdată, aceeaşi manta de păr de capră, dar la chip şi la suflet cu totul altfel.

In felul de traiu al acestor oameni se ghicea numai decât deosebirea a două rase. Marsiliezul, meşter în toate şi harnic, totdeauna grăbit, totdeauna neastâmpărat ,alerga toată insula de dimineaţa până seara, găsindu-şi de lucru prin grădină, la pescuit, adunând ouă de păseri, afundându-se în mărăciniş ca să scoată vre-o capră pe cărare; şi totdeauna pregătit pentru vre-un mujdei sau vr'o ciorbă de peşte.

Corsicanii, ei în afară de slujba lor nu mai făceau absolut nimic; ei se socoteau drept funcţionari şi-şi treceau tot timpul zilei în bucătărie jucând nesfârşite partizi de *scopa*, pe care nu le întrerupeau decât ca să-şi aprindă pipele, cu un aer grav, sau să hăbucească cu foarfecele frunze mari şi verzi de tutun aşezate în palmă....

In colo, Marsiliezul şi Corsicanii, toţi trei oameni cum se cade, simpli, naivi şi foarte îndatoritori pentru musafirul lor, cu toate că, la drept vorbind, trebue să le fi părut un domn nemai pomenit....

Gândiţi-vă numai! să vii să te închizi în far de bunul tău plac! Pentru ei care socotesc zilele atât de lungi şi care sunt atât de fericiţi când le vine rândul de mers pe uscat..... In anotimpurile bune, fericirea asta le vine în fiecare lună. Zece zile de uscat pentru treizeci de zile de far, aşa-i reglementu; dar iarna cu timpul urît nu mai face nici un ban reglementul. Vântul suflă, valul creşte, Sanguinarele sunt albe de spumă, şi păzitorii de serviciu rămân prinşi două-trei luni la rând, câte-odată chiar în împrejurări groaznice.

„Iată ce mi s'a întâmplat mie, domnule,—îmi povestea într'o zi bătrânul Bartoli, în timpul mesei,— iată ce mi s'a întâmplat, sunt cinci ani de atunci, chiar la masa asta unde ne aflăm, într'o seară de iarnă, ca acuma.

In seara aceia nu eram decât doi în far, eu şi un tovarăş, căruia îi zicea Tchéco.... Ceilalţi erau pe uscat, bolnavi, în concediu, nu mai ştiu.... Isprăviserăm masa foarte liniştiţi.... De odată văd că tovarăşul meu se opreşte din mâncat, mă priveşte o clipă cu nişte ochi, doamne! şi buf! cade pe masă, cu braţele înainte; mă duc la el, îl scutur, îl chem:

„— Hei! Tché!.... Măi! Tché!...

„Nimic! era mort... vă daţi seama cum mi se făcu inima în mine! Rămăsei peste-un ceas aiurit şi tremurând înaintea acestui cadavru, apoi de-odată îmi dădu prin minte: „Dar farul!" De-abia avui timpul să mă urc şi să aprind o lampă. Noaptea şi sosise... Ce noapte, domnule! Marea, vântul, nu mai aveau glasul lor obişnuit. In fiece clipă îmi părea că mă chiamă cineva pe scară..... Afară de asta, nişte friguri, o sete! Dar nu m'aşi fi scoborât odată cu capul.... prea îmi era frică de moarte. Cu toate astea, în zori, mai prinsei nitică inimă. Aşezai tovarăşul pe patul lui; un cearşaf de-asupra, o rugăciune, acolo, şi apoi repede la semnalul de alarmă.

Din nefericire, marea era prea ridicată; aşi fi putut să chem mult şi bine, nimeni nu venea.... Iată-mă singur în far cu bietul Tchéco, şi Dumnezeu ştie pentru cât timp... Credeam să-l pot ţine lângă mine până la sosirea vaporului! dar după trei zile nu se mai putea.... Ce era de făcut? să-l dau jos? să-l îngrop? Stânca prea era nemiloasă, sunt atâţia corbi pe insulă. Era păcat să le dau pradă pe bietul creştin. Atunci mă gândii să-l scobor într'o despărţitură a lazaretului. Asta îmi luă o după-masă întreagă. Tristă corvoadă! şi apoi până să-mi iau inima în dinţi. Uite, domnule şi acuma când scobor în partea asta a insulei, după-amiaza pe timp de furtună, îmi pare că simt mereu mortul în spinare".

Bietul moş Bartoli! li curgea sudoarea pe frunte numai gândindu-se.

Mesele noastre treceau aşa povestind până târziu: farul, marea, istorisiri de înecuri, istorii de banditi corsicani. Apoi, cu apropierea serii, păzitorul primului sfert îşi aprindea lămpuşoara, îşi lua pipa, plosca, un Plutarc gros cu marginele roşii, întreaga bibliotecă a Sanguinarelor şi se furişa afară prin fund. După un moment, în tot farul era un zuruit de lanţuri, de macarale, de greutăţi de ceas care se ridicau.

Eu ,în timpul ăsta, mă aşezam afară pe prispă. Soarele, lăsat de mult, scobora către apă din ce în ce, mai repede ducând cu el tot orizontul. Vântul se răcorea, insula se făcea violetă. Pe cer, aproape de mine, trecea o pasăre mare: era vulturul din turnul genovez care se întorcea.... Din ce în ce ceaţa mării se îndesea. In curând nu se mai vedea decât tivul alb de spumă care împrejmuia insula..... De odată deasupra capului meu, ţâşnea un val de lumină plăcută. Farul era aprins. Lăsând toată insula în umbră, raza strălucită cădea în larg pe mare, şi eu eram acolo perdut în noapte sub aceste unde de lumină care de abia mă atingeau în trecere..... Dar vântul se făcea şi mai rece. Trebuia să intru. Pipăind, închideam poarta cea mare, puneam drugii de fier; apoi, tot pipăind apucam scăriţa de fontă care tremura şi zângănea sub paşii mei şi ajungeam în vârful farului. Ei, aci, ce să zic, era lumină.

Inchipuiţi-vă o lampă „Carcel" uriaşă cu şase rânduri de fitiluri în jurul cărora se învârteau pe încetul laturile felinarului, unele având o groaznică lentilă de cristal, altele dând spre un geamlâc mare neclintit care adăpostea flacăra de vânt. Când intram mă orbea. Toate alămurile astea, toate reflectoarele astea de metal alb, zidurile astea de cristal încovoiate înafară care se învârteau pe nişte cercuri mari albăstrui, toată strălucirea asta, toate pâlpâirele astea de lumină, mă ameţeau o clipă.

Apoi, încetul cu încetul, ochii mi se deprindeau şi mă aşezam chiar la picioarele lămpii, lângă păzitorul

care își citea Plutarcul lui, cu voce tare de frică să n'aţipească....

Afară, întuneric și abiz. In cerdacul strâmt care împrejmuește geamlâcul, vântul aleargă ca un nebun, urlând. Farul pocnește, marea se ridică. La marginea insulei ,pe stânca dela țerm, vâslele fac un sgomot ca de detunătură.... Câte odată un deget nevăzut bate în geamuri: vr'o pasăre de noapte pe care lumina o atrage și care se izbește cu capul de sticlă. In lampa farului strălucitoare și fierbinte ,nu s'aude decât pâlpâirea flacărei, sgomotul uleiului care se scurge, lanțul care țăcănește regulat; și o voce închisă care mormăește citind viața lui Demetrius din Falera.!...

La miezul nopții, păzitorul se scula, arunca o ultimă privire pe fitiluri și ne dădeam jos. Pe scară întâlneam tovarășul de al doilea sfert care se urca frecându-se la ochi; i se da și lui plosca, Plutarcul... Apoi, înainte de-a ne așeza în pat, intram o clipă în camera din fund, plină de lanțuri, de greutăți, de rezervoare de cositor, de frânghii și acolo, la lumina lămpușoarei sale, păzitorul scria în condica farului totdeauna deschisă:

Miezul nopții. Marea rădicată. Furtună. Vase în larg.

A. Daudet.
(Trad. de M. Cruceanu)

CEASORNICUL

I

Tic tac, tic tac!

Noaptea, în tăcere și singurătate e dureros să auzi ceasornicul cu eleganța nepăsătoare: loviturile sunt monotone și matematic de egale; ele măsoară neîncetat acelaș lucru: mișcarea neîntreruptă a vieții. Intunerecul și somnul învălue pământul; totul tace; numai ceasornicile arată, reci și sonore, fuga secundelor.... Pe cadran, acul umblă, și, fără întoarcere viața se micșorează cu o secundă, cu o infimă parte din timpul care e dat fiecăruia din noi, cu o secundă ce nu va reveni niciodată. De unde vin secundele și unde dispar ele? Mister! Mai sunt multe cestiuni fără răspuns, cestiuni și mai însemnate și de deslegarea lor depinde fericirea noastră. Cum să trăești, cum să fi trebuincios vieții, cum să nu pierzi orice credință și dorință, cum să lucrezi pentru ca o secundă să nu dispară fără să fi mișcat sufletul și inima? Ceasornicul va răspunde la aceste întrebări? Ceasornicul a cărui mișcare n'are sfârșit, ce va spune el?

II

Tic tac, tic țac!

Nu e nimic în lume mai neîmpăcat ca ceasornicul; el răsună nepăsător în clipa nașterii și în clipa când smulgi cu nesațiu florile visurilor tinereții. Când veți horcăi în fața morții, ceasornicul va număra cu un ritm liniștit și aspru secundele agoniei voastre. In numărarea lui rece, va toca ceva atotștiutor, ca o oboseală de a mai ști. Niciodată nimic nu-l mișcă. El e nepăsător, și dacă vroim să trăim, trebue să ne creiăm alte ceasoarnice, pline de sensații și gândiri, pline de acțiuni, ca să înlocuească aceste ceasoarnice obositoare, monotone, cari răsună rece, fără de greșeală și fac să moară sufletul de lâncezeală.

III

Tic tac, tic tac!

In mișcarea neîncetată a ceasornicului, nu e deloc punct fix. Ce înțelegem prin prezent? După o secundă se naște alta care împinge pe întâia în prăpastia necunoscutului.... Tic, tac! Și sunteți fericiți! Tic, tac! Și iată că se revarsă in inima voastră otrava durerii care poate să rămână în voi tot timpul vieții, dacă nu vă dați osteneala să umpleți fiecare secundă cu ceva nou și viu. Suferința e seducătoare; ea e pentru voi un privilegiu periculos; noi nu căutăm de loc în general, alt drept superior demnității omenești. Suferința e pretutindeni. Ea ne atrage atât de ușor încât nu atrage aproape deloc atențiunea nimănui. De aceea ea nu merită întru nimic osteneala de a o iubi. Trebue să-ți umpli sufletul cu preocupări mai originale, mai prețioase, nu-e adevărat? Suferința e un bun depreciat. Nu trebue să te plângi de viață nimănui; cuvintele de mângâiere nu cuprind decât foarte rare ori ceva ce omul caută în ele. Viața e mai întreagă și mai interesantă când omul luptă contra a ceia ce îl împiedică de a trăi. In luptă, orele plictisitoare și neliniștite trec repezi, nezărite.

IV

Tic tac, tic tac!

Viața omului e ridicul de scurtă. Cum să trăești? Unii se îndepărtează cu îndârjire dela viață, alții i se consacră pe deaîntregul. Primii, la sfârșitul vieții, vor fi săraci cu spiritul și cu amintirile; ceilalți, bogați în toate acestea. Și unii și alții vor muri, și din nici unul, nu va rămâne nimic, dacă nimeni nu dă vieții, fără gând ascuns, inima și gândirea sa. Și când veți muri, ceasornicul va număra, vecinic neclintit, secundele agoniei voastre—tic, tac! In timpul acestor secunde se vor naște alte ființe, mai multe poate într'o secundă, și nu veți mai fi! și nimic nu va rămâne din voi în viață, afară de corpul vostru care va puți! Mândria voastră nu se revoltă în contra acestei creațiuni automate care vă aruncă în viață, apoi vă smulge dela ea—și nimic mai mult? Intăriți deci amintirea voastră în viață, dacă sunteți mândrii și dacă vă revoltați contra subordinării voastre tainelor timpului.

Gândiți-vă la rostul vostru în viață; s'a făcut a cărămidă, a fost țintuită într'o clădire, apoi s'a prăfuit și a dispărut..... E trist și banal să fii o cărămidă, nu e așa? Nu-i semănați deci, dacă aveți o

inimă şi un spirit şi dacă voiţi să gustaţi ore bune, vii, pline de senzaţii şi de gândiri.

V

Tic tac, tic tac!

Dacă socotiţi însemnătatea voastră după mişcarea nesfârşită a ceasornicului veţi fi doborâţi de conştinţa nulităţii voastre. Cum vă revoltă nulitatea aceasta! Cum excită în voi mândria, cum resimţiţi duşmănie în contra vieţii care vă umileşte, cum îi declaraţi războiu! In numele cui? Când natura l-a lipsit pe om de însuşirea de a merge pe patru labe, ea i-a dat să poarte o cruce: *idealul!* Şi din acest timp, el tinde, conştient, instinctiv, către mai bine. Faceţi ca această tendinţă să fie voită, învăţaţi pe oameni să înţeleagă că adevărata fericire stă numai în voinţa de a lucra pentru mai bine. Nu vă plângeţi de neputinţă, nu vă plângeţi de nimic. Singurul lucru care v'ar putea aduce plânsul vostru, e compătimirea, pomana celor săraci cu duhul.

Toţi oamenii sunt la fel de nenorociţi, dar acela care se împodobeşte cu nenorocirea sa e şi mai nemernic. Aceia cari au mai multă sete decât ceilalţi ca să atragă asupra lor atenţiunea, sunt mai puţini demni de ea. A înainta întotdeauna e scopul vieţii. Fie aceasta o sforţare, şi atunci, va fi în ea ore de frumuseţe curată.

VI

Tic, tac, tic, tac!

— De ce lumina e dată omului căruia calea îi e închisă şi pe care ai înconjurat-o de întuneric? întrebă pătrânul Iob pe Eternul.

Azi ,nu mai e nimeni atât de îndrăzneţ ca să-şi amintească că oamenii sunt copiii lui Dumnezeu, creaţii după chipul şi asemănarea lui; nimeni nu va mai vorbi lui Dumnezeu ca Iov. In general, oamenii se preţuesc puţin azi. Iubesc puţin viaţa şi de altfel se iubesc ei înşişi cu neştiinţă. Şi apoi, le e frică de moarte, cu toate că nimeni nu poate să se ferească de ea. Neînlăturatul e legea tuturor. Căci din momentul când omul e pe pământ, omul moare. E timp să se obicinuiască cu asta. Conştiinţa datoriei împlinite poate să nimicească frica de moarte, şi drumul vieţii onest bătut asigură nu sfârşit liniştit.... tic tac.... Şi pentru om alte ore vin, orele când viaţa omului e judecată, orele neîngăduitoare.....

VII.

Tic, tac, tic tac!

In realitate, totul e destul de simplu în această lume plină de contraziceri, de minciuni şi de patimi. Şi totul ar fi şi mai simplu dacă oamenii s'ar pătrunde unii pe alţii şi dacă fiecare ar avea un adevărat prieten.

Omul singur, chiar dacă e mare, e cu toate acestea prea puţin. E nevoie ca să se înţeleagă unul cu altul, căci toţi vorbim mai puţin clar decât gândim. Omului îi lipsesc cuvintele trebuincioase ca să deschidă inima lui înaintea celorlalţi, şi de aceea înaltele gândiri de seamă, gândirile adânci asupra vieţei dispar fără să lase urme, căci, în momentul voit, nu s'a găsit forma potrivită pentru a le exprima. O gândire se naşte, e o dorinţă sinceră să o întrupezi în cuvinte, în cuvinte hotărîte şi clare, dar cuvintele nu sunt.

Mai multă atenţiune pentru gândire!

Ajutaţi-o să producă; ea vă va plăti totdeauna osteneala voastră. Pretutindeni şi în orice, e gândire. Chiar în găurile pietrelor, puteţi s'o citiţi, dacă doriţi. Dacă am voi, am fi stăpânii vieţii, şi nu sclavii, ca acum. E deajuns să avem dorinţa de a trăi, conştiinţa mândră a puterii noastre, şi viaţa ne dărueşte ore frumoase, pline de manifestări de putere sufletească surprinzătoare prin noblеţa faptelor—ore mari.

VIII.

Tic tac, tic tac!

Trăiască vitejii ,cei cu spiritul puternic, oamenii cari slujesc adevărul, dreptatea, frumuseţea! Noi nu-i cunoaştem pentrucă sunt mândrii şi nu cer răsplată; noi nu vedem cu ce bucurie înflăcărează ei inima lor. Luminând viaţa cu o lumină strălucitoare, silesc pe cei orbi să vadă ei înşişi. Trebue ca orbii să vadă, ei cari sunt atât de numeroşi, trebue ca fiecare să vadă cu groază şi desgust cât e viaţa de grosolană, nedreaptă şi îngrozitoare.

Da, trăiască acela care e stăpân pe dorinţele sale!. Lumea întreagă e în inima lui, toată suferinţa lumii umple sufletul său. Noroiul şi răutatea vieţii, minciuna ei şi cruzimea ei sunt duşmanii lui; toate orele lui, el le întrebuinţează cu dărnicie ca să lupte, şi viaţa lui e plină de bucurii violente, de frumoasă iritare, de înverşunare mândră..... Nu te cruţa! E cea mai frumoasă, cea mai înaltă înţelepciune de pe pământ.

Da, trăiască acela care nu ştie să se cruţe! Sunt numai două forme de viaţă: putrefacţia şi combustiunea. Fricoşii şi nesăţioşii să aleagă pe întâia; curagioşii şi mărinimoşii, pe a doua. Fiecare din aceia cari iubesc frumuseţea, măreţia, le văd deslușit.

Orele vieţii noastre sunt ore searbăde şi plicticoase; să le umplem de fapte frumoase, fără să ne cruţăm şi atunci vom trăi ceasuri frumoase, pline de o emoţie veselă, pline de o mândrie arzătoare! Incă odată: Trăiască omul care nu ştie să se cruţe.

Maxim Gorki
(Trad. de O. Rucăr)

BIBLIOGRAFIE:

O. Trafali, *Les monuments roumains* Paris Leroux 1910.
Isidor I. Birnberg, *Introducere la studiul prejudecăţilor* Buc. 1910.
Petre I. Rădulescu, *Raport general asupra învăţământului primar din jud. Olt făcut la încheierea anului şcolar 1909—1910* Buc. 1910.

ŞTIINŢA

O MICĂ DISCUŢIE FILOZOFICĂ

In revista *Studii Filozofice* vol. V, fascicula 2, D-l Marcel T. Djuvara publicând o lucrare cu numele „Metoda inductivă şi rolul ei în ştiinţele explicative" se ocupă incidental (şi nu prea) de un studiu publicat de mine, cu un număr în urmă, în aceiaşi revistă, intitulat „O nouă metodă inductivă", despre care şi cititorii „Noei Reviste Române" au luat cunoştinţă printr'un referat al d-lui D. Drăghicescu.

Cu o excesivă politeţă franceză (articolul D-lui Djuvara soseşte din Paris), d-sa afirmă despre inovaţiile cuprinse în studiul meu, *în a căror exactitate nu crede*, că le-a salutat totuş cu plăcere. Dar de sigur nu un schimb de politeţă banală, mă va face să spun la rându-mi că am citit cu plăcere întâmpinarea sa, ci alte două motive deosebite. Intâiu m'am bucurat văzându-l că recunoaşte lămurit că ideile din studiul meu sunt în parte nouă; al doilea prin faptul că a supus discuţiunii aceste idei. Pentrucă dacă idealul ultim îmi este desigur să le văd aprobate şi împărtăşite, mă pot mulţumi deocamdată cu idealul mai mărunt, dar totuş onorabil, să le văd discutate, fie chiar pentru a se ajunge la alte concluziuni. De sigur e mare lucru să ai copii încoronaţi, dar în orice caz e-o mângâiere să vezi că nu sunt morţi!

D-l Djuvara îmi aduce mai multe obiecţiuni. In replica aceasta voiu căuta să limitez discuţia la strictul necesar. Pentrucă deşi nu este afirmare a d-sale pe care să n'o cred contestabilă în cel mai înnalt grad, îmi vine greu să întind discuţia prea departe, de oarece cam ştiu din experienţă, că orice întindere, prea mare, la astfel de chestii abstracte, diminuează considerabil şansele de a găsi cititori. Imi voi apăra numai acele puncte esenţiale cari formează temelia construcţiei mele de atunci, acele puncte a căror exactitate este indispensabilă şi tot odată suficientă desfăşurării principale de idei.

Ce am susţinut eu, ce contestă D-l Djuvara?

Eu am susţinut că în diferitele succesiuni de cauze şi efecte,—unele efecte subsistă cauzelor ce le-a produs, iar altele nu subsistă. Pe temeiul acestei distincţiuni a efectelor, am formulat *o nouă metodă inductivă* (aceasta era inovaţia). Valoarea inovaţiei mele putea să fie în două moduri atacată. Sau arătându-se că chiar admiţându-se distincţia de mai sus, aceasta nu atrage o metodă inductivă cu adevărat nouă, după cum crezusem eu; sau arătându-se că distincţiunea de bază nu este valabilă, şi atunci toată construcţia mea rămânea în aer, în cel mai bun caz o speculaţie interesantă, dar inaplicabilă în practică, ceva similar—păstrându-se toate proporţiile—cu geometriile neeuclideane.

Această a doua cale o alege D-l Djuvara. D-sa tăgăduieşte că distincţia între efecte care subsistă şi care nu subsistă cauzelor ce le-a produs, ar fi o distincţie valabilă.

Eu am aflat-o întâia oară în Logica lui *Lotze*, ce e dreptul fără exemple concrete, dar categoric afirmată. Am găsit eu însu-mi mai multe exemple, din diferite domenii, şi am avut simţimântul că poate fi luată ca un punct solid de plecare, pentru construcţia ce am făcut. D-l Djuvara atacă două din exemplele aduse de mine, şi trebue să mărturisesc că a atacat tocmai pe acele în care eu am pus mai multă încredere.

Eu găsisem distincţiunea de mai sus concretizată în psihologie în exemplul următor: „O senzaţie cauzează o imagine memorială dar nu este necesară şi menţinerii sale". Prin urmare imaginea este un efect care subsistă cauzei sale. Pe de altă parte „excitaţia produce o senzaţie şi este necesară menţinerii sale". Prin urmare senzaţia *nu* subsistă cauzei producătoare.

Ce zice D-l Djuvara? Nu e nevoe, zice, de o astfel de distincţie! In ambele cazuri lucrul se petrece la fel. Cu propriile sale vorbe: „Senzaţia a fost cauza care a provocat imaginea memorială, adică o schimbare a stării de conştiinţă. Această imagine odată provocată constitue o nouă stare a conştiinţii *şi va persista atâta vreme, până ce alte cauze vor interveni şi vor face să dispară, sau să se modifice imaginea*". Iată acuma cum stau lucrurile dincolo, iarăş cu vorbele proprii ale d-lui Djuvara. „Excitaţiunea consistă într'o schimbare a stării nervoase, care la rândul ei provoacă senzaţia; aceasta se va menţine cât timp va persista modificarea stării nervoase. *Odată însă ce starea nervoasă va reveni la vechea ei constituţiune, adică când va înceta excitarea, evident că va înceta şi senzaţia*". Şi apoi D-l D. conchide: „Se observă în ambele exemple că pentru a le explica, nu e nici de cum nevoe de a introduce două feluri de cauze" (pag. 172). Dacă d-l D. a vrut să afirme prin aceasta că nu e exactă distincţiunea între efecte cari subsistă cauzei şi efecte ce nu subsistă—ceeace e acelaş lucru cu a spune, că sunt cauze necesare menţinerii unui efect iar altele nu—afirmarea sa devine extraordinară. Pentru D-l D. nu există deosebire. Dar pentru Dumnezeu cum nu există? Nu spune însuşi D-sa că imaginea memorială persistă *„până ce alte cauze vor interveni"* pe când senzaţia persistă, spune tot D-sa *„până când va înceta excitarea"*. Apoi toată lumea vede că nu e tot una. Pentru dispariţia imaginei trebue să vină cauze anulatoare, altfel ar dura la infinit cu toate că fenomenul ce l'a provocat (senzaţia) a încetat de mult; pentru dispariţia senzaţiei e suficientă încetarea fenomenului ce l'a produs (adică excitarea). Şi nu pot pricepe cum d-l D., expunând lucrurile aşa cum le-am expus eu, semnalând şi D-sa distincţiunea, la urmă n'o vede, şi în concluzie spune cu totul alta decât trebuia să spue. Copiii când încep să citească au de multe ori lucruri amuzante. Silabisind de pildă v-i-n, când e vorba să citească cuvântul întreg, citesc „masă".

Să mă ierte D-l Djuvara, dar situaţia sa e identică.

Să trecem acum la cel de-al doilea exemplu contestat de D-l D., luat din Mecanică. Eu afirmasem că pe când mişcarea rectilinie a unui corp subsistă la infinit cauzei ce a produs-o, mişcarea curbilinie încetează odată cu forţa ce a cauzat-o, şi pentru ca să dureze are nevoe de continua asistare a acelei forţe externe. Cum mecanica e o ştiinţă de raporturi mai simple, pusesem pe acest exemplu un foarte mare preţ. După ce D-l Djuvara face un lung ocol prin Mecanică şi vorbeşte de mai multe noţiuni, probabil nu atâta pentru a dovedi că eu nu cunosc această ştiinţă, cât pentru a arăta că o cunoaşte D-sa,—conchide iarăşi că distincţiunea făcută de mine „este nu numai inutilă, dar chiar greşită şi protivnică concepţiunilor fundamentale ale ştiinţelor matematico-naturale". (p. 173).

Concluzia după cum se vede e categorică, tranşantă, îmi vine să zic triumfătoare. Dacă ar fi să fie pusă pe muzică de sigur că ar alcătui o partitură de trompetă.

D-l Djuvara s'a străduit să arate că distincţia făcută de mine e inutilă, chiar greşită. Eu mă voi mărgini, pentru a face discuţia mai concretă, să arăt că încheerea D-sale, e absolut şi regretabil presumptioasă. Pentru aceasta voi cita câteva rânduri caracteristice, ce le-am găsit posterior elaborării studiului meu, în Mecanica lui *Mach*, care e de sigur unul din cei mai autorizaţi reprezentanţi ai acestei ştiinţe, şi despre care ar veni greu să se spue—chiar dispunând de suficienţa d-lui Djuvara,—că nu cunoaşte concepţiile fundamentale ale ştiinţelor matematico-naturale.

Mach este, se ştie, adversarul noţiunilor cauză şi efect, cerând să fie înlocuite în ştiinţă prin noţiunea de ,,funcţie". Firește nu la dânsul ne-am fi aşteptat atuncia să găsim vorbindu-se de efecte care subsistă şi efecte care nu subsistă. Cu toate acestea punându-se un moment în locul acelora care acceptă ideia de cauză şi efect (deci a mai tuturor oamenilor de ştiinţă), arată că în Mecanică, odată admiţând acele noţiuni, nu s'ar putea socoti ca un principiu constant „că efectul unei cauze persistă"... „Propoziţia contrară „cessante causa, cessat effectus" este tot aşa de valabilă, fiindcă dacă se numeşte „efect" viteza dobândită, cea dintâi propoziţie e valabilă (adică efectul persistă); dacă numim „efect" accelerarea, atunci a doua propoziţie este acea corectă". *(La Mecanique.* trad. franc. E. Bertrand. p. 135) Va să zică Mach recunoaşte lămurit că ori cine admite în ştiinţă noţiunile de cauză şi efect, trebue să recunoască cel puţin în Mecanică, efecte care subsistă cauzei (cum e viteza dobândită) şi efecte care nu subsistă (accelerarea). Şi evident, amândouă putând reprezenta *schimbări* faţă de ceeace a fost, pot să fie, ambele, numite efecte. Numai respingând complect ideia de cauză şi efect, vor cădea firește dela sine şi acele distincţiuni; altfel ele rămân în picioare. Exemplul de Mecanică adus de mine în lucrarea citată, ca o pildă a acelei distincţiuni, este altul decât acel adus de Mach; dar faptul că acest învăţat nu se opreşte asupra aceluiaş caz, îmi convine şi mai bine, fiindcă mai întinsa posibilitate de exemple este o garanţie şi mai mare de exactitatea acelei diviziuni.

De nu m'ar fi învăţat D-l Djuvara cu concluzii surprinzătoare, cu încheeri ce nu es din premise, ci din mânecă, l'aş lăsa să conchidă singur. După pildele avute, voi conchide însă tot eu:

Distincţiunea efectelor cari subsistă cauzei şi a acelor care nu subsistă, iar ca urmare, deosebirea între cauze ce sunt necesare menţinerii efectului şi acele ce nu sunt necesare, se poate susţine şi cu temeiuri serioase şi cu referinţă la autorităţi necontestate. In orice caz nu se poate socoti ca o rătăcire subiectivă a autorului acestor rânduri, nici productul unei ignorări a „principiilor fundamentale din ştiinţele matematico-naturale", principii pe care D-l Djuvara îşi închipue a fi stăpân. Şi fiindcă a venit vorba de ştiinţa D-lui D., îmi voi permite să adaug că ceeace l'a făcut să argumenteze aşa de slab şi să se încurce aşa de rău, a fost incapacitatea de a se limita la punctul de discuţiune, amestecarea inutilă şi periculoasă a tuturor noţiunilor de mecanică, şi a unor puncte de vedere foarte variate, numai din dorinţa de a desfăşura erudiţie, de a dovedi că ştie carte. Firește nobilă şi frumoasă ambiţiune, dar plătită prea scump cu sacrificiul oricării argumentări valabile. Aşa de pildă când era vorba de mişcarea rectilinie, despre care spuneam că e un efect ce subsistă cauzei producătoare (forţa ce l'a pus în mişcare), nu trebuia de loc să atingă chestiunea, cu totul de altă ordine, de-a se şti anume cine e primordială, în mod absolut, mişcarea sau repaosul, şi conchizând că este mişcarea, să susţină pe urmă că nu se poate vorbi de loc de o cauză a mişcării rectilinii (p. 174) Toată discuţia noastră se mărginea şi trebuia mărginită la punctul de vedere *empiric*, unde repaosul e socotit ca starea proprie a corpurilor, unde în orice caz există corpuri în repaos care pentru a fi puse în mişcare e nevoe de o forţă externă, care e astfel cauza acelei mişcări. Orice amestec de priviri superioare sunt totdeauna rău venite. O fi ştiind şi altă lume carte, fără să caute a-şi desfăşura în orice chestie toată ştiinţa. Limitarea la chestiune, aceasta nu a ştiut s'o aibă D-l Djuvara.

Firește aş putea să-i spun că D-sale personal i-ar fi fost utilă şi-o altă limitare. Să se fi mărginit la problema titlului lucrării sale, şi să n-o complice c'o discuţie care se leagă aşa de puţin de tractarea sa (deşi ar fi putut să se lege mai mult c'un alt fel de tractare) încât a separat-o de aceasta printr'o linie de despărţire. Ar fi avut pe lângă avantajul unei expuneri mai unitare, pe acel al lipsei unei polemici, pe care o cred deşartă. Dar acestea, cum zic erau, avantajele *sale*. Ale mele firește au fost cu totul altele,—dar nu-mi închipui că D-l Djuvara s'a gândit să scrie în interesul meu.....

I. Petrovici.

POLITICA SANITARA

LEACUL SATELOR

Fără să mai vorbesc despre dezastrul, pe care îl fac boalele şi în special cele molipsitoare la sate, dea-dreptul, să-mi fie permis a cerceta în treacăt cestiunea infirmeriilor de izolare, cestiunea desinfecţiunei la sate, importanţa farmaciei rurale şi rostul agenţilor sanitari.

In lipsa baracelor de izolare sau a infirmeriilor rurale combaterea boalelor contagioase la sate se face cu multă greutate; adesea trece timp prea mult dela ivirea epidemiei până să se poată găsi şi amenaja o căsuţă şi ea destul de improprie pentru izolarea şi tratarea bolnavilor. De regulă se utilizează pentru izolare case ruinate, lăsate în părăsire.

Dacă din întâmplare autoritatea comunală ochieşte vre-o locuinţă convenabilă, proprietarul ei, în general, refuză să o pue la dispoziţie pentru mai multe motive:

Teama că chiria localului în lipsă de fonduri nu va fi plătită regulat.

Prejudecata destul de puternică, că boala adusă în casă vine cu nenoroc în toate.

Frica de a nu se încuiba molima în casă, lucru pe care îl găsesc justificat faţă de mijloacele insuficiente, cu care se face, sau mai bine zis cu care nu se poate face desinfecţiunea la sate.

Faţă de aceste neajunsuri şi faţă de importanţa netăgăduită a izolării în materie de boale contagioase se impune ca să se organizeze în fiecare comună rurală câte o baracă sau infirmerie de izolare, anume construită, economicos clădită şi bine întreţinută.

Cât priveşte desinfecţiunea, fără să fiu exagerat, propun ca şi populaţiunea rurală să beneficieze de progresele ştiinţei şi s'o înzestrăm cu aparate sistematice pentru desinfecţiune, *repartizate pe grupuri de comune* şi încredinţate unor mâni pricepute.

Văruirea pereţilor de teama jandarmului, fierberea rufelor, — *pe care s'o spunem, ţăranca aproape niciodată n'o realizează, fiindcă din obicinuinţă nu ştie să fiarbă albiturile—ea le spală numai cu apă rece,*— nu ajung să oprească extensiunea unei epidemii.

Sunt atâtea lucruri molipsite, care scapă văruirei şi apei fierte chiar de ar fi întrebuinţată şi care nu pot fi desinfectate în cazuri de boală de cât cu ajutorul unor aparate speciale, cum ar fi etuvele.

Desinfecţiunea riguroasă a locuinţelor şi obiectelor contaminate sau presupuse se impune, altminteri izolarea exclusivă a bolnavilor nu poate garanta de fel oprirea epidemiiler.

Mai mult încă, nu în toate boalele molipsitoare putem să izolăm. Aşa de exemplu contra tuberculozei care este destul de molipsitoare şi care s'a încuibat până în ultima cătună, nu putem să luăm măsuri silite pentru izolarea bolnavilor, cum o facem în scarlatină bunăoară. Ei bine, tuberculoza cu toate acestea ar putea să fie stăvilită în progresul ei cotropitor intervenind desinfecţiunea locuinţei şi tutulor obiectelor molipsite, *desinfecţiune care faţă de moravurile poporului nostru, repet, nu se poate realiza complect de cât cu aparatele pe cari ni le pune la dispoziţie ştiinţa.*

Paralel înzestrărei satelor cu infirmeriile de izolare şi aparatele pentru desinfecţiune se simte nevoia urgentă ca să se organizeze în mod real farmacia rurală, care cu toate sforţările binevoitoare ale Direcţiei sanitare, în lipsă de fonduri suficiente, este încă sărăcă, cioasă şi se aprovizionează greu. Uneori sunt luni întregi când un sat întreg, impaludat şi rău nutrit n'are un gram de chinină sau o doză de sare amară, ca să nu mai vorbesc de alte medicamente.

Dar pentru ca ţăranii să beneficieze de farmacia şi infirmeria sătească şi pentru ca ideia desinfecţiunei şi izolării bolnavilor contagioşi în conştiinţa lor să ia forma unei necesităţi, iar nu a unei prigoniri şi pentru ca să aibă încredere mai mare în medicină de cât în descântece se impun oare care modificări în situaţiunea aparatului sanitar şi deocamdată vorbesc numai de corpul agenţilor sanitari.

Agenţii sanitari ca să corespundă chiemării lor ar trebui să-şi întregească pregătirea lor din şcoală, pregătire care, recunosc, este serioasă, prin stagii regulate şi mai îndelungate pe la diferite servicii spitaliceşti unde să lucreze, nu numai să privească.

Să fie retribuiţi mult mai bine de cât azi, când au 60 lei lunari, din care trebue să-şi plătească deplasările.

Numărul lor să fie mărit în aşa fel ca în fiecare sat să funcţioneze câte unu. Astăzi ei nu pot să pridideasă; fiind puţini li se încredinţează prea multe comune risipite pe raze de kilometrii, aşa în cât ei îşi pierd vremea pe drumuri.

Admirabila instituţiune a agenţilor sanitari nu va da foloasele, la care ne aşteptăm de cât atunci când agentul sanitar va fi legat de comuna sa, pe care să n'o părăsească nici un moment luând măsuri de igienă şi poliţie sanitară, îngrijind pe unii din bolnavii încredinţaţi lui de medic, dând primele ajutoare în cazuri urdente şi sfătuind neîncetat.

Să nu uităm că astă-vară holera venise să dea mâna cu boalele, care de şi ne seceră nu ne mai sperie, boale care desigur au invitat-o să viziteze ţara românească pe timpul primăverei. Un motiv mai mult ca pe lângă **înmulţirea posturilor bacteriologice în ţară**, despre care voi vorbi în curând, *să înfiinţăm infirmerii rurale de izolare, să înzestrăm satele cu etuve* şi *să înmulţim numărul agenţilor sanitari.*

Pentru toate acestea şi pentru multe alte îndreptări, conducătorii noştrii şi reprezentanţii poporului să găsească şi chiverniseală şi bani, căci naţiunea pierde atâtea energii, care se sting cu zile, în timp ce s'a făcut prea multă politică.

Dr. Iancu Jianu.

Colecţiunea primelor opt volume din **Noua Revistă Română** *se găsesc de vânzare la Administraţie, pe preţul de 5 lei volumul.*

NOTE ŞI DISCUŢIUNI

CAZUL DRĂGHICESCU

Primim următoarea scrisoare:

3 Noembrie 1910.
Comuna Stăncuţa, jud. Brăila.

Stimate Domnule Motru,

Citesc că domnul Drăghicescu nu a fost recomandat la catedra de sociologie din Bucureşti, sub cuvânt, între altele, că lucrările domniei-sale ar fi socialiste. După câte ştim, d-l Drăghicescu nu face politică propriu-zisă. Rămân deci numai *teoriile* sale. Intru cât mă priveşte sunt departe de a-le împărtăşi. Odată am avut chiar plăcerea să-i arăt în public părerea mea, opusă domniei-sale.

Dar de aci, până a primi să ni se impue *un fel* de a gândi în ştiinţă, de voim să fim profesori, este mult!

E destul de rău că universităţile noastre nu sunt *autonome;* e destul de rău că la noi profesorii universitari *cer* catedrele, pe când aiurea ei sunt *chemaţi;* e destul de rău, că trebue, odată învăţătura terminată, să ne închinăm, de multe-ori, înaintea politicei spre a putea trăi. De vină este în mare parte ţara, care fiind, prea mică şi prea incultă nu oferă un câmp de muncă destul de mare, aşa ca intelectualii să-şi poată câştiga viaţa, adresându-se de-a dreptul cititorilor. Este destul de rău, de greu, să ne simţim atât de *singuri* printre ai noştrii!

Mai trebuia să vie şi — un profesor universitar să ne spue că nu ajunge că ne plecăm mândria înaintea mai marilor zilei, dese-ori necompetenţi, mândria, *forma* vieţei noastre, ci că trebue să ne croim şi *teoriile*, idealul nostru după o anumită orânduială, *să ne ucidem* cu totul, dacă voim să ni-i se îngăduie să ne practicăm meşteşugul, să avem din ce trăi?

Un profesor universitar să ne-o spue aceasta? Un profesor, un învăţat!? Să nu ne fie deci îngăduit să sperăm măcar, că şi în ţara noastră, sufletele, cultura se vor putea libera odată de sub stăpânirea politicei, a formelor acesteia şi că şi la noi omul va sfârşi prin a înţelege, simţi că statul, instituţiile, politica zilei sunt numai mijloacele idealului, nu scopul ultim al acestuia,— că înăbuşirea unor teorii, unor idealuri, în vederea menţinerei formelor actuale de stat înseamnă numai apărarea unui echilibru superficial, dăunător, pe când instituţiile adevărate nu pot eşi de cât din întreţăerea, în câmpul posibilului, a *tuturor* aspiraţiilor unui popor? Nu vom înţelege noi nici odată că adevăratele forme de stat au nevoe, spre a putea trăi, de un ţesut de gânduri, aspiraţii, teorii, idealuri? Gânditorii neamului nostru nu vor putea vorbi ei nici odată între ei şi ei cu toţii sufletului întregului popor, fără mijlocirea pândarilor unor bunuri moarte, furate de aiurea?

Noi, Românii, ne plângem mereu, că trăim în mijlocul *formelor*, şi totuşi ucidem sufletele, viaţa viitoare, *începutul instituţiilor de mâine*, credinţele noastre cele nouă ori-unde le găsim!

In sfârşit, domnul Xenopol, care a vorbit la Paris, şi care ar fi putut vorbi la Berlin, la Roma, la Berna, la St. Petersburg chiar, cum a putut domnia-sa, păzitorul ordinei, sta acolo alături de revoluţionarii universităţilor din aceste locuri?...

Primiţi, vă rog, domnule Director, asigurarea deosebitului meu respect.

V. I. Barbat
Doctor în filosofie, licenţiat în ştiinţe sociale.

IN CHESTIA JUBILEULUI UNIVERSITĂŢEI DIN IAŞI.

Admirabilul articol al D-lui profesor Dr. I. Simionescu de la Universitatea din Iaşi, merită toată atenţia şi e venit la timp. N'am nimic de adăugat sau de objectat asupra conţinutului acelui articol.

In calitate de fost elev al acelei Universităţi mă simt obligat însă, a face oare cari adăugiri la cele relatate de d. prof. Simionescu. Cu drept cuvânt d-sa termină articolul d-sale cu următoarele cuvinte: «Cine se cade să o apere şi să-i dea putere de cât foştii ei elevi?»

E mai bine de un an de când printr'o scrisoare m'am adresat fostului meu Profesor onor. D-l Dr. Bogdan, Rectorul Universităţei din Iaşi, în care preconizam un program întreg pentru jubileul de 25 ani al Facultăţei de medicină ce coincide cu jubileul de 50 ani al acelei Universităţi. Tot odată am publicat în ziarele Adevărul şi Dimineaţa în cursul lunei Februarie 1910, o scrisoare relativ la serbările jubiliare ale Universităţei Ieşiane.

Regret că n'am la îndemână ziarele, pentru a putea reproduce ideile ce le am formulat atunci, pe cât îmi e posibil, îmi amintesc c'am rugat ca să se constitue un comitet festiv de organizare. şi între altele am cerut publicarea unei *scrieri festive*, în care—în special pentru facultatea de medicină al căreia elev am fost — să se publice istoricul acelei Facultăţi, biografia foştilor şi actualilor profesori, elevii eşiţi din acea Facultate, lucrările lor inaugurale şi posterioare pe terenul medicinei, concursurile trecute de unii din elevi şi felul clasificărei, poziţia şi rangul social ocupat de fiecare elev în societate etc.

Şi această lucrare desfăcută la medicii din ţară desigur c'ar fi adus un venit frumos din care s'ar fi putut constitui primul fond al doctorilor. Iniţiativa n'a lipsit, dară desigur că nu poate veni dela un provincial, şi credeam cu siguranţă că la Iaşi se va constitui acel comitet, în centrul universitar: dar cu regret.

Foştii elevi ai acelei Universităţi au fost cu desăvârşire neglijaţi, nici unul n'a fost înştiinţat ce rol li s'au hărăzit cu ocazia serbărilor jubiliare, timpul serbărilor se apropia, şi nimeni nu primea vre-o invitaţie nici particulară nici pe cale de publicitate.

Ştiu că la toate serbările jubiliare se face apel nu numai la actualii studenţi, ci şi la cei eşiţi din acea

şcoală, la Iaşi contrariul s'a întâmplat: şi aceasta e ceva din multele pricini ce au ţinut în o mare rezervă pe foştii elevi ai acelei Universităţi. Nimenea şi sub nici o formă, pe cât ştiu, nu s'a adresat foştilor elevi ai acelei Universităţi.

Un singur lucru putem afirma, că contactul sufletesc între foştii elevi şi profesorii dela acea universitate, dacă e slăbit, nu e dispărut în totul, lipseşte numai scânteia pentru a reaprinde în noi focul sacru cu care am fost alimentaţi pe timpul studiilor. Vie iniţiativa — de ori şi unde—şi sunt sigur că nici unul dintre acei ce au trecut pe la acea Universitate nu se vor da în lături. Indică-ni-se datoria noastră şi sunt sigur că se va face faţă imediat tuturor cerinţelor. Inceputul îl şi consider ca făcut de către D-l Profesor Dr. Simionescu. Il rog să persiste în el, şi să continue mai departe, restul cu siguranţă va veni.

Tg.-Ocna, 31 Oct. 1910. **Dr. Sp.**

IN CESTIA PLAGIATULUI D-LUI LOVINESCU

Domnule Director,

In revista Dv. din 24 Octombrie 1910, d-l E. Lovinescu, docent de limba română la Universitatea din Bucureşti, sub titlul: Procedee literare: D. G. Ibrăileanu şi alţii... se încearcă să răspunză unor articole pe care subsemnatul le-a publicat în ziarul «Acţiunea» sub titlul «plagiatul en gros, al d-lui E. Lovinescu».

Pentru ca să nu mai fie nevoe de revenire mai în urmă, mă simt dator a da aci oare-cari explicaţiuni pentru cititorii acestei reviste.

In luna Septembrie a. c., îmi cade în mână manualul pentru limba franceză, alcătuit de d-l E. Lovinescu şi destinat elevilor din clasa II gimnazială. Nu e nevoe să arăt acum prin ce împrejurări reuşesc să constat că această carte «didactică» e o reproducere a unui manual similar, adoptat în şcoalele franceze din Paris şi datorit profesorului A. Ramé.

Am crezut atunci că e o datorie pentru mine, ca pe de o parte să previn pe profesorii de limba franceză asupra valoarei lucrărei d-lui Lovinescu, iar pe de altă parte, ca profesionist, mânuitor al codului penal, să denunţ celor în drept delictul ce constatam şi atunci am pus pe 2 coloane o mică parte din «bucăţile de lectură intuitivă» pe care d-l Lovinescu le luase deantregul de la d-l A. Ramé. A trecut vreme de atunci şi d-l Lovinescu n'a zis nimic şi eu aşteptam, nu răspunsul d-sale ci pe acela al d-lui Ramé, ca să desăvârşesc cea de a doua datorie a mea: sezisarea instanţelor judecătoreşti, pentru nesocotirea dreptului de proprietate.

Pe neaşteptate apare răspunsul d-lui Lovinescu, pentru justificarea deplină a «prea meritatului titlu de plagiator»... după propria credinţă a d-sale. Şi ce zice d-l Lovinescu? Că eu, semnatarul articolelor din ziarul «Acţiunea» nu sunt autorul adevărat al lor; că cel care a scris acele articole e un interesat şi că fapta d-sale nu constitue un plagiat şi, ca o consecinţă firească, eu, sau autorul adevărat al acelor articole, nu ştim ce însemnează plagiat şi nici în ce constă originalitatea cărţilor de lectură.

Deşi la afirmaţiunea dintâi, n'ar trebui să răspund cu prea multe detalii, ţin totuşi să spun pentru cititorii şi prietenii cari mă cunosc, că nici odată nu mi-am împrumutat numele, şi că tot ce am semnat, studii sau articole de gazetă, erau ale mele, şi dacă d-lui Lovinescu i s'a părut curios că plagiatul d-sale a fost descoperit şi dat la iveală de un avocat, atunci îl rog să afle, că cel ce a semnat articolele din «Acţiunea» ca avocat, nu este numai licenţiat în drept ci şi licenţiat în litere, din ţară însă, care n'a fost de loc în străinătate. Autorul articolelor din «Acţiunea» are, spre deosebire de d-l Lovinescu, altă ideie despre respectul dreptului de proprietate literară, ori-cum ar fi ea, şi n'ar fi consimţit nici odată ca alt-cineva să scrie articolele şi el să le semneze.

Deci nu e nevoe de declaraţie solemnă pentru stabilirea paternităţei acelor articole: ele sunt concepute şi scrise de mine şi persoanele de cari vorbesc în articolele mele—profesorul care mi-a trimis manualul d-lui Lovinescu, într'un scop binevoitor d-lui Lovinescu şi profesoara franceză— n'au avut alt amestec de cât acel pe care l'am arătat în ziarul «Acţiunea».

Trebue să adaug de asemenea că nu există nici un interesat materialmente în cauză: eu nu sunt autor de manuale didactice; prietenul meu, care mi-a trimis cartea d-lui Lovinescu, n'are nici el intenţia de a se deda la asemenea speculaţiuni, iar profesoara franceză cu atât mai puţin.

Rămâne acum să ne ocupăm special de răspunsul d-lui Lovinescu cu privire direct la plagiat. Sunt dator însă de la început să mărturisesc că, impresia ce mi-a rămas după citirea răspunsului său este că, sau d-sa este de o naivitate tot aşa de mare ca şi situaţiunea pe care o ocupă azi în învăţământul secundar, sau că d-sa socoteşte pe toată lumea cealaltă, de o naivitate mai mare de cât aceia ce o găsim în lumea basmelor. Ori una ori alta, căci numai un om cu o asemenea mentalitate este în stare să scrie ceea ce a scris d-l Lovinescu în desvinovăţirea sa: «Originalitatea cărţilor de lectură nu stă în bucăţile de lectură (ce circulă de la un neam la altul), ci în *metod* şi în *economia* materialului întrebuinţat într'un manual, zice d-l Lovinescu, adăogând — şi-i mulţumesc pentru aceasta, — că-mi va pune la îndemână alte 30—40 bucăţi de lectură pe care le-a luat pe de-aîntregul din alte cărţi de lectură franceze sau germane». Foarte comod şi foarte practic; ca la Paris, unii intelectuali destoinici, dar săraci şi fără situaţii, muncesc şi lucrează pentru cei cari plătesc şi obţin diplome academice pentru orient. Eu muncesc, îmi storc mintea, combin şi alcătuiesc o carte didactică şi un străin vine, ia de-a gata ce am lucrat şi sub pretextul comod al metodei şi economiei materialului şi după un plan zis original mă reproduce şi eu care am muncit şi cel ce desveleşte procedeul, suntem nişte necunoscători, ignoranţi cari nu pricepem ce însemnează originalitatea şi metoda didactică.

Cred însă că, spre fericirea acestei țări, nu sunt mulți aceia cari prețuesc în acest fel operile didactice și nu le consideră originale când sunt alcătuite așa cum sunt manualele d-lui Lovinescu.

Explicația pe care încearcă să o dea d-l Lovinescu nu poate să fie primită, iar comparația ce vrea să o stabilească d-sa cu manualele de limba română, în care a reprodus poesiile lui Eminescu, provoacă râsul și cel mult milă pentru cel care vrea să explice în acest fel o faptă urâtă.

Nu-mi vine să cred că în mod sincer și convins d-l Lovinescu, socotește că nu e plagiat când iei ilustrația și textul pe dea'ntregul a bucăților de lectură, ce reprezintă gândirea proprie a autorului unui manual similar cu acela pe care tu îl alcătuiești cu munca altuia, căci atunci oricine ar putea deveni prin asemenea procedee autor de manuale didactice. Mentalitatea aceasta ar fi primejdioasă și sunt sigur că cel dintâiu care s'ar revolta ar fi d-l Lovinescu, care s'ar fi grăbit a denunța opiniei publice, pe colegul care adoptând părerea sa de azi, ar lua din vre-un manual original în adevăratul sens al cuvântului al d-lui Lovinescu, ilustrațiile și textul și ar face o carte de lectură, pe care ar prezinta-o sub eticheta sa.

Ar fi cu totul alt-ceva dacă d-l Lovinescu ar fi reprodus, de pildă, bucăți de lectură din literatura franceză a unor autori ale căror nume, cunoscute în literatură, ar figura și în josul bucăților reproduse și dacă aceste bucăți s'ar găsi și într'o altă lucrare similară ; dar să iei din lucrarea d-lui A. Ramé nu numai 30 de ilustrațiuni dar și explicarea lor întocmai cum o dă d-l Ramé, să mă ierte d-l Lovinescu, nu pot înțelege unde este originalitatea pe care d-sa o atribue manualului său și pentru care mă mustrează că nu i-am găsit-o împreună cu comisia instituită de ministerul instrucției publice. Operațiunea săvârșită de d-sa este și rămâne un plagiat care, spre mulțumirea d-lui Lovinescu, s'ar putea numi *original*... fiind-că n'a mai fost încercat până acum.

Și mai nainte de a încheia, îmi veți da voe Domnule Director, să amintesc d-lui Lovinescu, pentru viitor, că dreptul de proprietate literară este garantat și de legile țărei noastre, și că o convenție cu Franța și Italia, garantează și drepturile autorilor francezi în țara noastră și că sprijinit pe textele respective chestiunea plagiatului de care m'am ocupat, nu poate fi socotită ca terminată.

Mulțumindu-vă de buna-voința ce-mi veți acorda, reproducând rândurile de mai sus, vă rog să primiți asigurarea distinsei mele stime.

Ilie Nicolescu
avocat, licențiat în litere.

TRIBUNA CITITORILOR

Domnule Director,

Eu sunt un elev din clasa VI-a modernă dela un liceu din Capitală și avem la limba română cartea D-lor A. Lupu-Antonescu și Petre Hanes, de care se ocupă D. Nicanor în Viața Românească (Septemvrie 1910) socotind-o ca o „antologie politică". Fiindcă în acea apreciere se amestecă și numele elevilor, vă rog să-mi permiteți să-mi dau și eu părerea.

Se zice că în acel manual se tipăresc „o sumă de discursuri politice datorite exclusiv membrilor partidului conservator" și că prin urmare „într'o discuție contradictorie între elevi, prevăzută de program, se va găsi un școlar care, în numele ideii liberale" va ataca însuși manualul aprobat de minister...

Am cetit cartea și mărturisesc că, plăcându-mi n'am găsit vr'un punct de acuzare sau vre-un pasaj asupra căruia să mă cert cu colegii mei. Se vorbește și pe la noi prin clasă de tachiști, carpiști, brătieniști, fiindcă se spun atâtea în jurnale. Ce vrei? Un jurnal de informație tot trebue să cetești ; apoi prin alte ziare, ca „Voința Națională" se publică și articole de știință interesante și romane celebre de ale lui Sienkievici și Tolstoi, cari merită cetite. Fără să vrei apoi, afli și despre certurile politice. Dar în cartea noastră de română am cetit la discursuri pasagii din *Titu Maiorescu*, despre care chiar tata mi-a spus că e un om mare și că vorbește admirabil ; din *A. Xenopol* despre care iar așa am auzit că e un mare istoric și orator, fără să știu, mărturisesc, dacă e conservator, naționalist sau altfel ; din *Mihai Kogălniceanu* despre care am învățat și la istorie în clasa IV-a și despre care profesorii ne-au vorbit cu atâta admirațiune ; din *Delavrancea*, care e cel mai mare orator al nostru ; din *Vasile Boerescu*, care a ținut niște discursuri splendide cu prilejul Unirii Principatelor ; din mesagiile *M. S. Regelui* ; din *Al. Odobescu*, un mare scriitor din care mai cetisem câte ceva.

Am întâlnit și nume de oratatori, despre care nu mai auzisem nimic precis ; *Barbu Catargiu*, *Lascăr Catargiu*, *Alexandru Lahovari*. Cum ni se explică în carte, se vede că aceștia au fost oameni mari ai trecutului, cari au contribuit foarte mult la binele țării ; dar nu ni se spune că sunt liberali, conservatori sau altfel și nici din ce am cetit n'am dedus unanța lor politică. Chiar despre *Lascăr Catargiu* am cetit în cartea noastră un discurs foarte înălțător, de admirațiune, semnat de *N. Filipescu*. Am văzut în Viața Românească că despre acesta se spune „fugosul șef al Capitalei". Eu cred că e o greșeală, fiindcă în cartea noastră nu se spune absolut nici un cuvânt despre D. Filipescu.

Pe urmă, eu cred că o carte făcută de D. Lupu-Antonescu, inspectorul general al învățământului, știe ce să aleagă ca să cetească elevii. Mărturisesc că, de data asta, Viața Românească pe care o cetiam cu plăcere și interes, mi-a făcut impresia că vorbește cu răutate. Mi-e teamă ca, eu elev, să nu pierd din simpatia mea pentru această revistă mai mult decât ceeace îmi place și câștig din cartea noastră de română.

Un elev de liceu.

A apărut :

Biblioteca editată de „Noua Revistă Română"

No. 1. *In zilele de anarhie* de **C. Rădulescu-Motru.**
„ 2. *Sufletul neamului nostru* de **C. Rădulescu-Motru.**
„ 3. *Contractul de muncă* de **Dem. Negulescu.**

PREȚUL UNUI NUMĂR 15 BANI

TEATRU-MUZICA

In revista ardelenească *Luceafărul* (N-rul 22, 1910) găsim o recensie a d-lui Il. Chendi despre drama în 4 acte, *Bestia* a d-lui Gh. Diamandi. Recensentatul dă şi informaţia că *Bestia* a apărut în Bucureşti într'un volum 8° de 170 pag.

Noi n'avem cunoştinţă de apariţiunea volumului d-lui Diamandi. Intr'un articol publicat în *Revista Dem. Rom.* să zice numai că „va apare în curând". Dar de sigur, că volumul, este apărut de vreme ce d. Chendi a putut să-şi reproducă după el anumite scene.

Faptul în tot cazul e surprinzător. *Bestia* erea anunţată în repertoriul Teatrului Naţional. Se mai joacă? Nu se mai joacă? Sau Directorul Teatrului Naţional aşteaptă să audă ce spune critica despre piesele originale româneşti tipărite în volum, şi pe urmă să le joace ca vechituri?

Datoria de cronicari ne obligă să reproducem din citatele d-lui Chendi, lăsând asupra sa întreaga răspundere, următoarea scenă caracteristică:

Zinca, cucoană bătrână de neam boeresc.

Nineta, fica sa, damă de lumea nouă şi femenistă.

Grigore, bărbatul Ninetei.

Zinca (mama Ninetei). Nineto, de ce nu faci copii.

Nineta (suspină). Nu ştiu!

Zinca. Nu vrei, sau nu poţi?

....Bunicul tău, postelnicul Gheorghe, a avut doisprezece copii. Bunicul tău de pe mine, vornicul Constantin, a avut opt copii. Eu am avut nouă...

Nineta. Pe atunci!...

Zinca. Pe atunci erau vremuri grele. Când Ruşii, când Nemţii. Ba Turcii, ba Tătarii călcau Moldova în lung şi în lat. Puţini scăpau de foc şi sabie. Muriau cu sutele copiii şi bieţii strămoşi plodeau ca să fie urmaşi, să nu se piardă sămânţa neamului.

Nineta. Eu nu mă gândesc la neam... Nu pot!

Zinca. Taci nu-i adevărat. Toţi strămoşii noştri au fost plodoşi. Eu nu ştiu ca româncă să fi zis „nu pot".

Nineta (încurcată). Bine mamă, dar te mai gândeşte şi la mine. Durerere, oboseală, grijă, trup schilodit!...

Zinca. Pe-a mea lege nu eşti fată mea! Ce mândrie mai mare decât să dai viaţă? Doamne, doamne. Femeie, fii mai darnică cu trupul tău. (Pauză). Dă-ţi drumul dudue, fă prunci!...

Grigore (se apropie de ea). Iubita mea, să uităm micile noastre neînţelegeri şi să ne explicăm prieteneşte. Totul nu este sfârşit între noi. Suntem tineri, putem fi încă şi amanţi şi prieteni. Nineto, un copilaşi! (O ia de mână).

Nineta (rece). Ce neputinţă!

Grigore. Eşti bolnavă?

Nineta. Nu mai pot să am copii.

Grigore. Imposibil!

Nineta. Dă-ţi seama, Grigore, că fiecare om e stăpân măcar pe trupul său. Chiar şi o femeie. Ascultă cu nu mai pot avea copii. Sunt operată!...

Grigore (rămâne trăsnit). Ai dat fierului ce aveai mai sfânt în tine: puterea de-a crea. Te-a părăsit taina vieţii. Ce a rămas în tine... O fiinţă ciuntită, fără inimă, fără cuget, fără germenii tainici... De ce te-ai măritat?

Nineta. Nu recunosc această lege. Nu recunosc instituţia care mă dă bărbatului. Nu vreau să fiu o prostituată binecuvântată de preot şi de primar.

Verax.

Institutul Filantropic Naţional va ţine Duminică 21 Noembrie 1910, orele 2 ½ p. m., o Şedinţă Publică a Institutului în Palatul Ateneului Român.

Programa:

I. *Graiul Românesc* (Cum să-l apărăm), conferinţă rostită de domnul Barbu Păltineanu, membru de onoare al institutului.

II. *Piesc Corale* executate de membri, înainte şi după conferinţă, piese cari vor coprinde şi muzică, ce pentru întâia oară va fi produsă în public, cum este şi piesa corală scrisă de d. Ion. Costescu directorul institutului asupra poeziei de mai jos, concepută din inspiraţia unui atât de fericit avânt patriotic:

CU NOI E DOMNUL SFÂNT!

La noi e cer senin
Şi codri verzi pe dealuri
Şi poart'argint pe valuri
Părâul cristalin.
In scumpa noastră ţară
Sunt cuiburi de eroi
Şi cei răi o să piară
Căci Domnul e cu noi!

Copii noi toţi avem
Un scump şi mare nume
Români suntem şi 'n lume
Români a trăi vrem!
Al nostru graiu răsună
Ca glasul cel ceresc
Nu-i glas pe lume dulce
Ca graiul românesc!

La Nistru la Carpaţi
La Tisa turburată
Privirea noastră cată
Spre fraţii turburaţi . . .
. . . . . .
. . . . . .
O mare Românie
Va fi acest pământ
Cu noi este putere
Cu noi e Domnul Sfânt!

(*L. U. Soricu*)

Preţul Locurilor; 1 leu stal III;—2 lei stal II;—3 lei stal I;—4 lei un loc rezervat în avanscenă sau în lojă;— 10 lei loja rândul al doilea; şi 15 lei loja rândul întâiu.

Biletele se găsesc de vânzare la sediul institutului, Str. Comet No. 88, zilnic, între orele 6 şi 9. p. m. şi în ziua şedinţei la Cassa Ateneului.

Extract diu statutele institutului:

Art. 2. Scopul acestui institut este:

a) Să cultiva frumosul, moral, regiositatea, patriotismul, sentimentul naţional şi celelalte sentimente înalte în sufletul membrilor săi, prin practica cântului corul şi prin recreaţiuni cu orice altfel de artă, ce nu ese din cadrul ideii de bine, frumos şi de înaltă educaţiune.

b) Să deprindă pe membrii săi cu cea mai strictă idee de ordine, de punctualitate şi de cinstire a cuvântului dat.

c) Să pregătească membrii, cari vor fundă mai târziu secţiunele filiale, pendinte de institut, în alte localităţi din ţară sau din străinătate.

d) Să întreţină un număr oarecare de tineri la studii înalte în ţară sau în străinătate.

e) Să contribue la realizarea ideii de unitate culturală a tuturor românilor, precum şi la apărarea neamului, contra oricărui element cotropitor, care pe nesimţite şi în taină, sau faţiş, ar cercă să-i surpe dela temelie vitalitatea, aservindu-l fie prin propaganda subersivă de slăbirea credinţii, a religiozităţii, şi a patriotismului, fie prin orice alt mijloc de vicierea moralului şi de primejduirea sănătăţii sale fizice.

FINANȚE ȘI COMERȚ

Curentul de federalizare în mișcarea noastră cooperativă.

— Pilda din Dolj —

Organizația cooperației sătești in România prezintă multe lacune. Pe întinsul țărei sunt răspândite astăzi peste 3200 bănci populare și alte cooperative în comunele rurale; acestea însă nu au nici un organ central propriu, care să indeplinească în totul rolul de supraveghetor și organizator potrivit nevoilor crescânde.

In afară de Casa Centrală a băncilor populare, — o instituție curat de stat — și cele câte-va plăpânde federale regionale, cooperația sătească nu e îndrumată de aproape, nu e înzestrată cu o organizație centrală a ei.

Casa Centrală este o întocmire excesiv de centralizată, iar federalele regionale în ființă sunt prea plăpânde, pentru ca să poată face față tuturor necesităților.

Necesitățile cooperației sătești sunt de ordin financiar și educativ-administrativ.

Controlul exercitat de stat, prin Casa Centrală, nu poate fi atât de eficace — iar controlul federalelor regionale, pe ținuturi prea strâmte nu are autoritatea cuvenită și nu impune, deci, respectul cerut.

Nevoile financiare, prin însăși organizația atât de centralizată a Casei Centrale — nu sunt de asemenea pe deplin satisfăcute

Nu mai vorbim că propaganda și opera de educație în mișcarea cooperativă, care astăzi se exercită aproape numai de instituția statului, a rămas cu mult înapoi, — față de estinderea cooperației.

Rămâne de făcut aproape totul în această direcție.

Cu siguranță, din aceste nevoi *reale* și din asemenea convingeri, a luat ființă de curând *federala* băncilor și cooperativelor din județul Dolj.

Și nu este de mirare că tocmai județul Dolj, acel care e mai puternic în cooperația sătească — întru cât privește puterea bănească a băncilor populare — a fost leagănul celei d'întâi federale județene.

In Dolj sunt 150 bănci populare cu un total de fonduri de 6—7 milioane lei... Puteri materiale, care pot sluji, dacă sunt bine îndrumate, a săvârși minuni întru organizarea creditului popular și educarea claselor de jos.

Această federală este expresia curentului către o nouă organizare a cooperației sătești, — o organizare bazată pe principii cooperative —*conducerea mișcării prin ea insăși*— față de organizarea centrală, — chemată în viață de intervenționismul din cooperație.

Epoca intervenționismului motivată până în prezent, e acum pe punctul de a fi în declin — întru cât din mai multe părți ale țării se manifestă și dorința și destoinicia mișcării de a se conducea ea prin ea — în folosul ei și pentru apărarea adevăratelor ei interese, — intereselor sociale și ideale, nu a intereselor politice și materiale.

Să sperăm că noua federală, înființată de 40 bănci populare, răspândite în ținutul Doljului, cu un capital de peste 2½ mil. lei — va fi în stare să concentreze cu vremea toate puterile cooperației din județ și să dea imbold întru înfăptuirea altor alcătuire asemănătoare.

Totul atârnă de conducătorii ei, să excludă orice politică de partid și să vadă numai de satisfacerea nevoilor cooperației.

Federalizarea e mântuirea adevăratei cooperații in România.

α ϝ ω

APOSTOL D. CULEA

Institutor la Școala de Aplicație a Școlii Normale „C. Negri" din Galați.

INVĂȚĂMÂNTUL DESPRE NATURĂ

în școala primară

Orice învățător trebue să fie un observator și un cercetător al naturii.

Diesterweg.

PREȚUL LEI 3,50.

FIGURI CONTIMPORANE

DIN ROMÂNIA

DICȚIONAR BIOGRAFIC

Sub conducerea d-lui

TH. CORNEL

APARE ÎN MOD PERIODIC

PARTEA ÎNTÂI

SOCIETATEA.—POLITICA.—CORPUL ADVOCAȚILOR. MAGISTRATURA. — ȘTIINȚELE ȘI ARTELE. — AGRICULTURA.—ÎNVĂȚĂMÂNTUL.—FUNCȚIONARII SUPERIORI PUBLICI ȘI PARTICULARI. — BINEFACEREA ȘI OSPITALIZAREA.

BUCUREȘTI

61, STRADA COMETA, 61

BULETIN BIBLIOGRAFIC

Alexandru Vițianu, *Bacante* (versuri). Buc. Prețul 2 lei.

Apostol D. Culea, *Învățământul despre natură în școala primară.* Vălenii de Munte. Prețul lei 3, 50.

Analele Academiei Române:

Vol. XXXII.—Memoriile Secțiunii Istorice lei 14.—

Știri despre veacul al XVIII-lea în țările noastre după corespondențe diplomatice străine. 1700—1750, de *N. Iorga.* —50

Arhiva sfatorilor din Chișinău și ocupația rusească dela 1806—1812.

III. Amănunte asupra Moldovei dela 1808 la 1812, de *Radu Rosetti* lei 1,60.

IV. Amănunte asupra Țării-Românești dela 1808 la 1812, de *Radu Rosetti.* lei 2,-

Despre elementele cronologice în documentele românești de *N. Docan.* —,50.

Partidele politice în Revoluția din 1848 în Principatele Române, de *A. D. Xenopol.* —,60

Studii privitoare la numismatica Țării-Românești. I. Bibliografie și documente, de *N. Docan* 1,20,

Știrii despre veacul al XVIII-lea în țările noastre după corespondențe diplomatice străine II. 1750—1812 de *N. Iorga.* —,80.

Conflictul dintre guvernul Moldovei și mânăstirea Neamțului.

I. Inainte de 1 Iunie 1858, de *Radu Rosetti.* lei 1,60.

Marele spătar Ilie Țifescu și omorârea lui Miron și Velișco Costin, de *I. Tanoviceanu.* —,50

Luptele de la Ogretin și Teișani din zilele de 13 și 14 Septemvrie 1602 (7111) de *General P. V. Năsturel* —,50.

Conflictul dintre guvernul Moldovei și mânăstirea Neamțului II.

După 1 Iunie 1859 de *Radu Rosetti* lei 1.50

Din amintirea unui boer Moldovean din jumătatea întâi a veacului XIX. Dimitrie Ghițescu, 1814—1878, de *A. D. Xenopol* —,70.

„Doamna lui Ieremia Vodă", de *N. Iorga.* lei 1.—

Sociologia și socialismul, de *A. D. Xenopol* —,20

Despre metoda în științe și în istorie. de *A. D. Xenopol* —20

Țara Severinului sau Oltenia, de *Dr. At. M. Marienescu* —50

„ *XXXIII.*—Desbaterile Academiei în 1910-1911 *(Sub presă).*

„ *XXXIII.—Memoriile Secțiunii Istorice (Sub presă)*

Francisc Rákóczy al II-lea, învietorul conștiinței naționale ungurești și Românii, de *N. Iorga* —,40

Sumarul Revistelor:

La Revue du Mois; Directeur: Émile Borel.

Sommaire (10 Novembre 1910):

Charles Andler Les opinions sociales de Nietzche (1876-1882).

A. Detœuf. La Télégraphie sans fil dirigée.

Lucien March. Infertilité et puériculture.

Pierre Salet. Les Savants et le Pragmatisme.

J. Lescoffier. Pour lire Björnson.

Félicien Challaye. La politique extérieure du Japon moderne

Chronique:

Jules Sageret. Au Balcon: Malheureux les pacifiques!

André Fontaine. Beaux-Arts: L'Allemagne au Salon d'Automne.

Maxime Leroy. Questions Sociales: Une pensée de La Bruyère.

Daniel Bellet. Sciences Appliquées: Le moteur tonnant à bord des grands navires.

J. M. Dumont. Variétés: Jules Renard.—Souvenirs des années de lycée

Le mouvement des idées (livres et revues):

Sciences biologiques.

Philosophie.

Actualités et Variétés.

„*Scientia*" Rivista di Scienza.

Sommario Analitico (Ultimul No.).

F. Severi. Ipotesi e realtà nelle scienze geometriche. (Hypothèses et réalité dans les sciences géométriques).

A. S. Eddington. Star-Streams. (Les courants stellaires).

O. Chwolson. Duerfen wir die physikalischen Gesetze auf das Universum anwenden?. (Peut-on appliquer les lois de la physique à tout l'univers?).

R. Abegg. Chemische Affinität, Valenz und das natürliche System der Elemente. (L'affinité chimique, la valence et le système naturel des éléments).

A. Bethe. Neuere Vorstellungen über die Natur der bioelektrischen Ströme. (Les idées modernes sur la nature des courants bio-électriques).

R. Maunier. La sociologie française contemporaine.

G. Mazzarella. L'etnologia giuridica, i suoi metodi, i suoi risultati. (L'éthnologie juridique, ses méthodes, ses résultats)

Ch. Guignebert. Les origines chrétiennes.

F. Enriques. Il pragmatismo. (Le pragmatisme).

Analisi critiche di E. Borel. Élements de la théorie des probabilités.

(*U. Amaldi).* M. Landrieu. Lamarck, le fondateur u transformisme.

(H. Piéron). G. Bohn. La naissance de l'intelligence, *(O. zur Strassen).*

G' Dwelshauvers. La synthèse mentale *(A. Rey).* W. Lexis. Abhandlungen zur Theorie der Bevölkerungs und Moralstatistik *(C. Bresciani-Turroni).* A. Solmi. Storia del diritto italiano *(G. Volpe).* G. Bouasse. Bachot et bachotage *(F. Enriques).*

Rassegna di Fisica di *E. de Baillehache.* (Les unités électriques).

Rassegna di *Biologia* di *E. S. Russell.* (Evolution ou épigénèse?)

Rassegna di Economia di *A. Landry.* (Revue annuelle d'économique).

Rivista delle Riviste. Notizie.

La Administrația revistei, în Pasagiul Soc. Imobiliare No. 3 (Intrarea prin Calea Victoriei 60 și Str. Academiei 19, se găsesc de vânzare pentru cititorii noștri cu preț scăzut:

Colecțiunea volumelor apărute din *Noua Revistă Română:*

Volumele I—IV (Prima serie) cu 5 lei volumul.

Volumul V—VIII, 3 lei volumul.

Volumul IX (în curs de apariție). Abonament anual 10 lei.

Din *Studii filozofice* vol. I, lei 5.

Vol. II—IV, 3 lei fiecare volum.

Vol V (în curs de apariția), lei 6.

Puterea Sufletească de C. Rădulescu-Motru (scriere premiată de Academia Română), Lei 6.

Biblioteca editată de *Noua Revistă Română*, 15 bani volumul. Au apărut până acum:

No. 1. In zilele noastre de anarhie de C. Rădulescu-Motru.

No. 2. Sufletul neamului nostru de C. Rădulescu-Motru.

No. 3. Contractul muncei de D. Negulescu.

Cultura română și politicianismul (ediția III-a Socec) de C. Rădulescu-Motru cu 75 bani (în loc de lei 1,50).

Poporanismul politic și democrația conservatoare de C. Rădulescu-Motru. Prețul 50 bani.

G. S. BECHEANU & I. ILIESCU

STRADA LIPSCANI, 26 — BUCUREŞTI. — STRADA LIPSCANI, 26

MAGASIN de NOUTAŢI şi MANUFACTURĂ

Lânuri pentru rochi: Hommesponvon, cheviotte gros-côte etc.,
Postavuri în toate genurile.

MĂTASARIE

Cachemir soie, charmense, crepe de chine etc *Taffetas* din fabrica *Bonnet* culori şi negre.
Atelier special pentru rochii şi confecţiuni.

PANZĂRIE

Jerseuri, Flanele, Cache Corsets Tricotate. Ciorapi şi Batiste.

CORSETE

Dantele to: chon şi broderii veritabile

Rayon special pentru Lingerie şi Trousouri gata şi după comandă

PREŢURI FIXE ŞI MODERATE

SANATORIUL Dr. GEROTA

CONSTRUIT ŞI MONTAT

Special pentru tratamentul boalelor chirurgicale

OPERAŢIUNI ŞI FACERI

Bulevardul Ferdinand 48, Bucureşti

TELEFON 1/44

Boalele Intestinului

DIAREEA (LA COPII ŞI ADULŢI), DIZENTERIA COLICELE, FURUNCULOZA, ECZEMA ŞI TOATE BOALELE CE PROVIN DIN **Infecţiunele Intestinale**
SE TRATEAZĂ ADMIRABIL PRIN

LACTOFERMENT

(Bulion paralactic)

APROBAT DE CONS. SANITAR SUPER.
ZILNIC PREPARAT PROASPĂT NUMAI LA

LABORATORUL Dr. ROBIN

5, Str. I. C. Brătianu 5. — Telefon.
Un flacon 2 lei. In provincie contra mandat 2,50
Cereţi prospecte gratuite

VILLE DUILIU ZAMFIRESCU

2, STRADA ZORILOR, 2

Palatul Muntelui de Pietate

TELEFON No. 25 97

Vinuri de cea mai superioară calitate

LOCAL DE CONSUMAŢIE

Serviciu la domiciliu

Angrosiştilor li se acordă rabat

Să nu lipsească din nici o casă

Franzbranntwein „Dr. KONYA"

Fricţiune întăritoare pentru *musculatură*, infailibilă contra durerilor rheumatismale, la gută, lumbago şi ori-ce răceli. Întreţine sănătatea, puterea şi frumuseţea corpului. — Flacon de buzunar 50 bani. Flaconul original LEI 2.

Franzbranntwein cu Menthol

de Dr. Konya se distinge prin puterea sa antiseptică şi răcoritoare. Ca atare este recomandat în special contra durerilor nevralgice, durerilor de cap şi contra afecţiunilor catarale.
Flacon de buzunar 60 bani.—Flaconul original LEI 2.25
— SE GĂSEŞTE LA FARMACII ŞI DROGUERII —

Feriţi-vă de imitaţiuni! Veritabilul Franzbranntwein Dr. Konya poartă marca „Fortuna" depusă la Tribunal şi semnătura Dr. Konya şi fiu pe gâtul sticlei.

Ciocolata si Cacao Zamfirescu

Sunt preferate de cunoscători

ALBERT BAER, Bucureşti. Str. Numa-Pompiliu No. 7